

RAPPORT FRA ARBEIDSGRUPPE

Forslag til rammer for ansvarsdeling og samarbeid om
praksisopplæring i lærerutdanningene

2023

Sammenheng

På oppdrag fra Nasjonalt forum for lærerutdanning og profesjonsutvikling (NFLP) har en arbeidsgruppe, sammensatt av representanter for Pedagogstudentene, UHR-Lærerutdanning, KS og Utdanningsforbundet, utarbeidet forslag til rammer for ansvarsdeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene mellom lærerutdanningsinstitusjonene, barnehage- og skoleeier og barnehager og skoler. Det fremgår av mandatet for arbeidet at rammene skal bidra til god kvalitet i praksisopplæring, og inneholde prinsipper om ansvarsfordeling og samarbeid, rollebeskrivelser, kompetanse, samt om innretning og innhold i praksisopplæringen. Det presiseres at rammene skal legge til rette for lokalt handlingsrom, kunne tilpasses institusjonenes individuelle behov, være tett på studentenes læringsløp og kunne differensieres/tilpasses mellom de ulike lærerutdanningenes rammeplaner.

Rapporten inneholder ei innledning (kapittel 1), med en gjennomgang av bakgrunnen for oppdraget, og fire hoveddeler (kapittel 2-5):

Kapittel 2 Bakgrunns- og styringsdokumenter inneholder en gjennomgang av aktuelle nasjonale og lokale styringsdokumenter i universitets- og høyskolesektoren og barnehage- og skolesektoren, inkludert kommunesektoren. Praksisopplæringen er fremtredende i dokumentene som gjelder UH-sektoren, og nærmest fraværende i dokumentene for kommunesektoren.

Kapittel 3 Et teoretisk rammeverk for praksisopplæring i lærerutdanningene beskriver tre teoretiske perspektiver: praksisopplæringen som en av flere komponenter i lærerutdanningene, et forpliktende samarbeid mellom to sektorer og om studentenes posisjoner i praksisopplæringen.

Kapittel 4 Ansvar og innhold i samarbeid om praksisopplæring omtaler ulike temaer som bør inngå i et rammeverk om dette. Gjennom å analysere arbeidsdokumenter vi fikk tilsendt fra lærerutdanningsinstitusjonene identifiserer vi tre ulike typer ansvarsområder: organisatorisk, profesjonsfaglig og administrativt. Videre belyser vi rollene til studentene, praksisfeltet og universitets/høyskolefeltet. Studentenes profesjonsutvikling, som er hensikten med praksisopplæringen, beskrives i forhold til omfang, progresjon, sammenheng og integrasjon. Videre omtales læringsutbytte, og forhold knyttet til at praksis skal være veiledet, vurdert og variert. I kapitlet omtales også problemstillinger knyttet til rekruttering av praksissted og praksislærere, lærerutdanneres kompetanse, evaluering av praksisopplæringen, utfordringer knyttet til GDPR og digitale lek- og læringsmiljøer. Til slutt omtales ulike problemstillinger knyttet til godtgjøring og studentkostnader i praksisopplæringen.

Kapittel 5 Forslag til rammer for praksisopplæring i lærerutdanning presenterer forslag til rammer for ansvarsdeling og prinsipper for godt samarbeid. Vi anvender det tredelte teoretiske rammeverket som ble beskrevet i kapittel 3 og organiserer forslagene under tre overordnede prinsipper:

- 1. Praksisopplæring er en integrert komponent i et helhetlige lærerutdanningsprogram.**
Praksisopplæring må være synlig som komponent i studentenes utdanningsplan. Den skal være veiledet, vurdert og variert. Studentene må inkluderes i barnehagens/skolens profesjonsfelleskap og delta i alle oppgaver som inngår i yrkesutøvelsen. Et helhetlig system for evaluering av praksisopplæringen må fange opp både aktiviteter på lærerutdanningsinstitusjonen og det som skjer i praksisstedet.
- 2. Et likeverdig og forpliktende samarbeid skal ivareta praksisopplæringen.**
Samarbeidet formaliseres gjennom avtaler på to nivåer som ivaretar rammeplan, nasjonale retningslinjer og studentenes rettigheter og interesser: en overordna avtale mellom

lærerutdanningsinstitusjon og barnehage-/skoleeier og en avtale som konkretiserer samarbeidet mellom lærerutdanning og den enkelte barnehage/skole. Praksisopplæringen må ivareta barnehagens og skolens målsetning og virksomhet. Samarbeidet skal ivareta og fordele det organisatoriske, profesjonsfaglige og administrative ansvaret på en omforent og forsvarlig måte. Samarbeidet skal utvikle lærerutdanneres kompetanse både i lærerutdanningsinstitusjonene og i praksisfeltet, og videreutvikle kvalitet i praksisopplæringen. Praksislærer bør ha formell veilederkompetanse eller gjennomføre veilederutdanning.

3. Studentene må ha en sentral posisjon i samarbeidet.

Samarbeidet skal sørge for at studentene får en sentral posisjon i et samarbeid mellom praksissted, utdanningsinstitusjonen og studenter. Samarbeidet skal handle om studentenes praksisopplæring, samtidig som studentene involveres både individuelt og som studentgruppe i samarbeidet på alle de nevnte ansvarsområdene. Målsettingen for samarbeidet er studentenes profesjonsutvikling. Studenten skal ikke bære risikoen for hvordan praksisopplæringen gjennomføres. Studentenes interesser, utvikling, rettigheter og sikkerhet må ivaretas.

Til slutt i kapittel 5 redegjør vi for noen problemstillinger som vi mener det er behov for å arbeide videre med. Det gjelder for eksempel rekruttering av praksisplasser, øvingslæreravtalen og utfordringer knyttet til personvern, datasikkerhet og studenters tilgang til digitale lek- og læringsmiljøer.

Figurliste

Figur 1. Nasjonale og institusjonenes styringsdokumenter om praksisopplæring	12
Figur 2. Helhet, sammenheng og progresjon i studentenes profesjonsutvikling i et femårig studieførløp	26
Figur 3. Samarbeid om studentenes dannings- og utdanningsprosess.....	29
Figur 4. Rammer for ansvarsdeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene	32

Tabelliste

Tabell 1. Omfang og sted for gjennomføring av praksisopplæring i barnehage og skole.....	14
Tabell 2. Deltakere som forvalter det organisatoriske ansvarsområdet.....	33
Tabell 3. Deltakere som forvalter det profesjonsfaglige ansvarsområdet.....	34
Tabell 4. Deltakere som forvalter det administrative ansvarsområdet	36

Innhold

1.	Innledning.....	9
2.	Bakgrunns- og styringsdokumenter	11
2.1	Universitet- og høyskolesektoren	12
2.1.1	Nasjonale dokumenter	13
2.1.1.1	Lov om universiteter og høyskoler	13
2.1.1.2	Forskrifter om rammeplaner for lærerutdanningene	13
2.1.1.3	Nasjonale retningslinjer fra Universitets- og høgskolerådet.....	15
2.1.2	Lokale dokumenter.....	15
2.1.2.1	Studieprogram- og emneplaner	16
2.1.2.2	Lokale avtaler mellom universiteter/høyskoler og praksisfeltet	16
2.1.2.3	Praksishåndbøker og praksisreglement	17
2.2	Barnehage- og skolesektoren	20
2.2.1	Nasjonal styring	20
2.2.1.1	Opplæringsloven, barnehageloven, privatskoleloven og kommuneloven.....	21
2.2.1.2	Avtaleverket som regulerer læreres arbeidsforhold.....	22
2.2.2	Lokal styring.....	22
2.3	Felles for både UH-sektoren og barnehage-/skolesektoren	23
2.3.1	Nasjonale strategier	23
2.3.2	NOKUT: utredning av regelverket knyttet til kvalitet i praksis.....	23
2.3.3	Avtale om arbeidsvilkår for øvingslærere - "Øvingslæreravtalen"	24
3.	Et teoretisk rammeverk for praksisopplæring i lærerutdanning	25
3.1	Praksisopplæring som komponent i lærerutdanningene.....	25
3.2	Samarbeid mellom to sektorer.....	27
3.3	Studentenes posisjon i praksisopplæring.....	28
4.	Ansvar og innhold i samarbeid om praksisopplæring	31
4.1	Ansvarsområder og roller	31
4.1.1	Det organisatoriske ansvarsområdet	32
4.1.2	Det profesjonsfaglige ansvarsområdet	34
4.1.3	Det administrative ansvarsområdet.....	35
4.2	Studentenes profesjonsutvikling.....	36
4.2.1	Omfang, progresjon og sammenheng.....	36
4.2.2	Læringsutbytte	37
4.2.3	Veiledet	38

4.2.4	Vurdert	39
4.2.5	Variert.....	41
4.3	Rekruttering av praksissted og praksislærere	42
4.4	Lærerutdanneres kompetanse	43
4.4.1	Veiledningskompetanse i barnehage og skole	44
4.4.2	Kompetanse i lærerutdanningsinstitusjonene	44
4.4.3	Gjensidig kompetanseutvikling	45
4.5	Evaluering av praksisopplæringen.....	46
4.5.1	Lærerutdanningsinstitusjonenes system for oppfølging av utdanningskvalitet	46
4.5.2	Studentenes og praksisfeltets involvering og medvirkning	47
4.6	GDPR og digitale lek- og læringsmiljø	47
4.7	Finansiering	48
4.7.1	Godtgjøring for praksisopplæring	49
4.7.2	Studentkostnader	49
5.	Forslag til rammer for samarbeid om praksisopplæring	51
5.1	Ansvarsfordeling.....	51
5.2	Prinsipper for godt samarbeidet	51
5.3	Avsluttende anbefalinger.....	53
6.	Referanser	55
7.	Vedlegg	59
	Vedlegg 1. Mandat for arbeidet med forslag til rammer	59
	Vedlegg 2. Om praksis i retningslinjene til de ulike lærerutdanningene	61
	Vedlegg 3. Omtale av kompetansekrav i nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene	65

1. Innledning

Studentene skal gjennom lærerutdanning tilegne seg kunnskap, ferdigheter og kompetanse som gjør dem skikket til å arbeide som lærere, der praksisopplæring er én av flere komponenter i et helhetlig utdanningsprogram. Et godt samarbeid mellom universitet/høyskole, barnehage-/skoleeier og lærerprofesjonen om gjennomføring av lærerutdanning har vært en viktig målsetting i flere tiår. Sentralt i dette samarbeidet er studentenes praksisopplæring.

Samarbeidet om praksisopplæring skal bidra til relevant innhold, sammenheng og progresjon, slik at studentene blir kjent med praksisfeltet de utdanner seg til og at de får anledning til å øve seg for egen profesjonsutvikling. Studentene er derfor en sentral part i samarbeidet om praksisopplæring. Rapporter og undersøkelser viser at grad av samarbeid og involvering varierer, og at samarbeidet om lærerutdanning stadig må fornyes for å møte krav og forventninger som samfunnet har til disse profesjonsutdanningene (Lillejord og Børte, 2014; Faglig råd for lærerutdanning, 2020).

Et av innsatsområdene i den nasjonale strategien *Lærerutdanning 2025* (Kunnskapsdepartementet, 2017) er å styrke praksisopplæring og forsknings- og utviklingssamarbeid gjennom lærerutdanningskoler og lærerutdanningsbarnehager. I målbildet for innsatsområdet (s. 14) skisseres det to ulike praksisarenaer: lærerutdanningsbarnehager og -skoler og vanlige praksisskoler og -barnehager. Faglig råd for lærerutdanning fikk i januar 2019 i oppgave blant annet å vurdere behov for å regulere overordnet ansvar, roller og oppgaver i partnerskapene mellom lærerutdanningsbarnehagene og – skolene og lærerutdanningene. I og med at mesteparten av praksis vil foregå i ordinære praksisskoler og -barnehager, ble det uttrykt behov og ønske om også å se på ansvar, roller og oppgaver for praksis i disse. På bakgrunn av dette satte Nasjonalt forum for lærerutdanning og profesjonsutvikling (NFLP) ned en arbeidsgruppe, sammensatt av representanter for partene i forumet. Samtlige representanter i forumet ble invitert til å delta i ei innspills- og diskusjonsgruppe som arbeidsgruppen kunne diskutere med underveis i arbeidet. NFLP vedtok den 24. mars 2021 følgende mandatet til arbeidsgruppen (se vedlegg 1 for komplett mandat):

Konkret skal arbeidsgruppen utarbeide forslag til rammer for ansvarsfordeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene mellom lærerutdanningsinstitusjonene og vanlige barnehage- og skoleeier og praksisbarnehager og -skoler. Rammene for vanlig praksisopplæring gjelder for alle lærerutdanninger og skal bidra til et nært og gjensidig/forpliktende samarbeid mellom aktørene.

Rammene skal bidra til at alle lærerstudenter får praksisopplæring av god kvalitet og skal omfatte prinsipper for ansvar og samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene, skole- og barnehagemyndighet/eiere, studenter, lærerprofesjonen, barnehager og skoler. Rollebeskrivelser, samarbeid om innretning av og innhold i praksisopplæringen, praksislæreres kompetanse, vurdering og kvalitetssikring av praksis er tema som kan være aktuelle.

Forslaget til rammer skal bidra til å nå de overordnede mål for sektoren, slik disse er redegjort for i *Lærerutdanning 2025*. Strategien understreker at lærerutdanningsprogrammer skal være faglig krevende og givende, godt organiserte, kunnskapsbaserte og involvere samarbeidspartnere i barnehage- og skolesektoren. Den legger opp til at det skal være etablert stabile og gjensidig utviklende samarbeid mellom lærerutdanningsinstitusjonene og barnehage- og skolesektoren.

Som nevnt i mandatet tar arbeidet utgangspunkt i «aktiviteter som omfattes av vanlig praksisopplæring». Arbeidsgruppen oppfatter at den todelingen som *Lærerutdanning 2025* la opp til, ved å skille mellom lærerutdanningskoler/-barnehager og andre praksiskoler/-barnehager, i liten grad gjenspeiles i de samarbeidsforholdene lærerutdanningsinstitusjonene og praksisfeltet har om praksisopplæringen. Vi har derfor valgt å forstå «vanlig praksisopplæring» til å gjelde det som i rammeplanene for de ulike lærerutdanningene omtales som «obligatorisk praksisopplæring». Vi går ikke inn på om obligatorisk praksisopplæring gjennomføres ulikt på lærerutdanningsbarnehager/-skoler og i andre praksisbarnehager/-skoler. Arbeidsgruppen anvender begrepet *praksisopplæring* gjennomgående i rapporten, og ikke *praksisstudier* som er et alternativt begrep som anvendes om det samme.

Forslaget til rammer skulle være ferdig til semesterstart 2022, men dette ble i samråd med arbeidsutvalget til NFLP utsatt til 2023. I løpet av denne perioden har det kommet rapporter, meldinger og utredninger som er aktuelle for lærerutdanningen. Dette gjelder blant annet NOU 2022:13 «Med videre betydning — Et helhetlig system for kompetanse- og karriereutvikling i barnehage og skole», Meld. St. 14 (2022-2023) «Utsyn over kompetansebehovet i Norge», NOKUTs rapport «Evaluering av lektorutdanningene» og Fag råd for lærerutdannings rapport «Arbeid med bachelor- og masteroppgåver i lærerutdanningane». Arbeidsgruppen har ikke hatt anledning til å gå nærmere inn i disse dokumentene i rapporten, men mener de har betydning for det videre arbeidet med praksisopplæringen.

Arbeidsgruppen har bestått av følgende personer:

- Elise Håkull Klungtveit, leder av Pedagogstudentene; Fra 1. mai 2021 overtok Martine Løkholm, seniorrådgiver hos Pedagogstudentene; fra 1. oktober 2022 overtok Lars Strande Syrrist, leder av Pedagogstudentene.
- Gunn Gallavara – seniorrådgiver, Utdanningsforbundet
- Jorun Sandsmark – spesialrådgiver, KS
- Gørill Warvik Vedeler – faglig leder lektorutdanning for trinn 8-13, UiT Norges arktiske universitet (fra 1. august 2022 studieleder ved OsloMet Storbyuniversitetet) – representant for Universitets- og høyskolerådets fagstrategiske enhet for lærerutdanning (UHR-LU)

Arbeidsgruppen vil takke lærerutdanningsinstitusjoner for å ha gitt gruppa tilgang til institusjonenes arbeidsdokumenter relatert til gjennomføring av praksisopplæring. Det er også gjennomført to møter med diskusjons- og innspillgruppen og ett møte med Faglig råd for lærerutdanning.

Rapporten er organisert i fire hoveddeler. I kapittel 2 redegjøres for nasjonale og lokale bakgrunns- og styringsdokumenter som berører praksisopplæring i lærerutdanningene og i kapittel 3 presenteres et teoretisk rammeverk som anvendes for organisering av prinsipper for samarbeidet. I kapittel 4 identifiseres ansvarsområder og innhold i samarbeid om praksisopplæring, før kapittel 5 oppsummerer forslag til rammer for ansvarsdeling og samarbeid om praksisopplæring og problemstillinger for videre arbeid når det gjelder dette viktige samarbeidet.

2. Bakgrunns- og styringsdokumenter

Utgangspunktet for arbeidsgruppens arbeid er at det juridiske ansvaret for lærerutdanningene, inkludert praksisopplæring, ligger hos lærerutdanningsinstitusjonene. I universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren) er det et mangfold av nasjonale og lokale styrings- og arbeidsdokumenter som regulerer og skaper forventninger til samarbeidet om praksisopplæring. Manglende avstemming av disse kan skape uklarheter når det gjelder hvilke rammer som gjelder for samarbeidet mellom lærerutdanningene og barnehagene/skolene, og føre til forholdsvis stor variasjon i det tilbudet lærerstudentene får om praksisopplæring. Dette mangfoldet kan være positivt, fordi det i sum bidrar til variert kompetanse, men det kan også føre til ujevn kvalitet på praksisopplæring og lærerutdanning.

Praksisopplæring i lærerutdanningene skjer i møtet mellom ulike styringsstrukturer. UH-sektoren, styrt av universitet- og høyskoleloven med tilhørende sentrale og lokale forskrifter, rammefinansiering, økonomiske virkemidler og incentiver og søkbare midler, representerer den ene strukturen. Universiteter og høyskoler kan fastsette egne forskrifter med hjemmel i lov. Den andre styringsstrukturen er representert ved kommunal/fylkeskommunal og privat sektor som i denne sammenheng begge er styrt av sektorlovgivning for barnehage og skole, det vil si lover og forskrifter, inkludert læreplanverket for skolen og rammeplan for barnehagen. Privatskoleloven gjelder for private skoler som har rett til statstilskudd. Kommuner og fylkeskommuner kan også fastsette forskrifter der dette er hjemlet i lov. Kommunesektoren som sådan styres av kommuneloven som har innvirkning på styringen etter særlovverket. I tillegg til disse juridiske eller legale styringsvirkemidlene (lover og forskrifter), styres kommunesektoren også av økonomiske styringsvirkemidler (rammefinansiering, øremerkende tilskudd) og pedagogiske midler (for eksempel veiledere, utviklingsprogrammer, statlig medvirkning til kompetanseutvikling og etterutdanning) (jfr Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020).

I tillegg til legale styringsdokumenter finnes et utall av arbeidsdokumenter som har betydning for gjennomføring av praksisopplæring, og dermed for den praksisopplæringen som studentene møter i sin studiehverdag. Det er stor variasjon mellom lærerutdanningsinstitusjonene og praksisfeltet når det gjelder slike arbeidsdokumenter. I sum utgjør de legale og disse mer uformelle dokumentene rammene for arbeidet med gjennomføring av praksisopplæring. Figur 1 viser eksempler på dokumenter, for å illustrere krysspasset som kan oppstå i et samarbeid om praksisopplæring når innholdet i dette mangfoldet av dokumenter skal følges opp. Dokumentene som er inkludert i denne figuren er fordelt etter hvorvidt de tilhører UH-sektoren eller barnehage- og skolesektoren, og om det er nasjonalt eller lokalt gjeldende dokumenter. Noen dokumenter er sektoroverskridende, og disse er plassert under den sektoren som per i dag forvalter innholdet i disse.

	Nasjonale dokumenter	Lokale dokumenter
UH-sektor	UH-loven, studietilsynsforskriften og forskrift om skikkethetsvurdering Rammeplaner for lærerutdanningene Nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene Nasjonale strategidokumenter* Øvingslæreravtalen*	Forskrifter Studiekvalitetssystem Studie- og emneplaner Praksishåndbøker og praksisreglement Saks- og prosedyredokumenter om praksis Avtaler mellom UH og praksisfeltet**
Barnehage- og skolesektor	Opplæringslova, Barnehageloven og Privatskoleloven med forskrifter Læreplanverket/Rammeplan for barnehagen Avtaleverket som regulerer læreres arbeidsforhold Kommuneloven	Planer og prioriteringer på eiernivå (kommuner, fylkeskommuner og private eiere) Planer og prioriteringer på barnehage- og skolenivå, inkludert lokale læreplaner Planer på klasse-, gruppe-, fag-, tema-nivå

Praksisopplæring i lærerutdanning

*Øvingsavtalen og nasjonale strategidokumenter gjelder også for barnehage- og skolesektoren men er synlig i dokumentene som utformes av UH-sektoren. ** Avtaler mellom UH og praksisfeltet gjelder også barnehage- og skolesektoren men initieres fra UH-sektoren

Figur 1. Nasjonale og institusjonenes styringsdokumenter om praksisopplæring

Videre i dette kapitlet redegjør vi for noen av disse styringsdokumentene. Vi løfter frem innhold som er av betydning for ansvarsfordeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanning. Redegjørelsen er ikke uttømmende, men gir et innblikk i kompleksiteten av reguleringer og ulike tradisjoner som påvirker gjennomføring av praksisopplæring. Redegjørelsen vil også vise at praksisopplæring er omfattende og tydeligere regulert innenfor UH-sektoren, i form av beskrivelser og spesifiseringer i styringsdokumentene, enn i barnehage- og skolesektoren. I styringsdokumentene som regulerer barnehage- og skolesektoren er praksisopplæringen i mindre grad nevnt. Dette må ses i sammenheng med at disse dokumentene i hovedsak regulerer barn og unges rett til barnehage og grunnopplæring.

2.1 Universitet- og høyskolesektoren

Vi starter med en beskrivelse av bakgrunns- og styringsdokumenter for universitets- og høyskolesektoren. Dette fordi universitets- og høyskolesektoren har særlovgivningen når det gjelder lærerutdanning og praksisopplæring. Vi starter med de nasjonale dokumentene, som gjelder for alle, før vi belyser de lokale dokumentene, som gjelder for og anvendes av den enkelte institusjon.

2.1.1 Nasjonale dokumenter

De nasjonale styringsdokumentene har vi delt i tre nivåer. Det øverste gjelder universitet- og høyskoleloven, det andre er sentrale forskrifter som de forskriftsfestede rammeplanene for lærerutdanningene, og det tredje er de nasjonale retningslinjene for de samme lærerutdanningene som er utarbeidet av Universitets- og høyskolerådets fagstrategiske enhet for lærerutdanning.

2.1.1.1 Lov om universiteter og høyskoler

Universitets- og høyskoleloven (2005) forankrer statlige og private universiteter og høyskoler sine fullmakter. Institusjonenes faglige fullmakter er nedfelt i § 3-3 hvor det i § 3-3-3 står at styret ved den enkelte institusjon fastsetter studieplan for det faglige innholdet i studiene, herunder bestemmelser om obligatorisk kurs, praksis og lignende og vurderingsformer. Det er fastsatt 920 forskrifter med hjemmel i universitets- og høyskoleloven. Dette er forskrifter fastsatt av Kunnskapsdepartementet (KD), Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) og andre forvaltningsorgan underlagt KD. KD har hjemmel til å fastsette forskrifter om nasjonale rammeplaner for lærerutdanningene (§ 3-2-2). Rammeplanene er et unntak fra hovedregelen i § 3-3-3 og setter rammer for innhold og organisering av lærerutdanningene.

Universitetene og høyskolene er forvaltningsorganer og gjennom universitets- og høyskoleloven er de pålagt å fastsette forskrift om avleggelse av og gjennomføring av eksamener og prøver og om bachelorgraden ved institusjonen. I tillegg kan de fastsette andre utfyllende forskrifter eller annet regelverk.

Studentenes rettigheter og plikter er nedfelt i universitets- og høyskoleloven. I § 5-3 femte ledd presiseres det at når det gjelder å klage på vurdering av praksisopplæring som etter sin art ikke lar seg etterprøve, kan ikke vurderingen påklages. Loven regulerer også kravet om politiattest før opptak (§ 4-9) og forhold som kan føre til utestengning og bortvisning fra praksisstudier, det gjelder ved grovt klanderverdig opptreden (§ 4-8) eller straffbare forhold (§ 4-9).

2.1.1.2 Forskrifter om rammeplaner for lærerutdanningene

De nasjonale forskriftene om rammeplaner (Kunnskapsdepartementet, u.å.) angir unntak fra loven og fastsetter blant annet læringsutbytte, organisering og omfang av lærerstudiet, antallet fag/kunnskapsområder og omfanget av praksisopplæringen i barnehage eller skole.

Felles for alle rammeplanene er kravet om at lærerutdanningene skal kjennetegnes av høy faglig kvalitet, av helhet og sammenheng mellom fag, didaktikk, pedagogikk og praksisopplæring, og av et nært samspill med profesjonsfeltet og det samfunnet barnehagen og skolen er en del av.

Praksisopplæringen i lærerutdanningene gjennomføres hovedsakelig i praksisbarnehagen/-skolen. I noen lærerutdanninger kan deler av praksisopplæringen gjennomføres på andre arenaer.

Kunnskapsdepartementet har fastsatt forskrifter om rammeplaner for følgende lærerutdanninger:

- Barnehagelærerutdanning (BLU), inkludert samisk barnehagelærerutdanning
- Lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1-13 (LUPE)
- Grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7 (GLU 1-7), inkludert samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7

- Grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10 (GLU 5-10), inkludert samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10
- Lektorutdanning for trinn 8-13 (lektor)
- Praktisk-pedagogisk utdanning for allmenne fag for trinn 8-13 (PPU)
- Praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag for trinn 8-13 (PPU-Y)
- Treårig faglærerutdanninger i praktiske og estetiske fag for trinn 1-13 (FLU)
- Treårig yrkesfaglærerutdanning for trinn 8-13 (YFL)

I de ulike lærerutdanningene gjennomføres praksisopplæringen på ulike trinn i barnehage- og skole (ref. rammeplanene). En oversikt over omfang, praksissted og trinn, når det gjelder hvordan de ulike programmene gjennomfører praksisopplæringen på, er presentert i tabell 1.

Tabell 1. Omfang og sted for gjennomføring av praksisopplæring i barnehage og skole

	Barnehage						Barneskole						Ungdoms- skole			Videregående opplæring							
	Små barn			Store barn			Trinn 1-4			Trinn 5-7			Trinn 8-10			Trinn 11-13		Bedrift					
BLU	x	x	x	x	x	x	x															100	
GLU 1-7						x	x	x	x	x	x	x	x										115
GLU 5-10											x	x	x	x	x	x	x						115
Samisk GLU						x	x	x	x	x	x	x	x	x	x								115
Lektor 8-13															x	x	x	x	x	x			100
PPUA															x	x	x	x	x	x			60
PPUY															x	x	x	x	x	x			60
LUPE 5år							x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				130
FLU 3år							x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				70
YFL 3år																		x	x	x	x	x	130

Det er et felles krav i rammeplanene om at praksis skal være veiledet, variert og vurdert. Vi utdyper hva det betyr i kapittel 4. For barnehagelærerutdanningen og de to grunnskolelærerutdanningene skal praksisopplæringen være en integrert del av alle fagene/kunnskapsområder i utdanningen. For alle de andre lærerutdanningene skal praksisopplæringen knyttes til profesjonsfaget/pedagogikk/yrkesfaget. Det skal være progresjon i praksisopplæringen i alle lærerutdanningene. I de femårige lærerutdanningene presiseres det at praksis skal fordeles over fire av fem studieår og for grunnskolelærerutdanningene synliggjøres hvordan fordelingen skal være mellom syklus 1 (år 1-3) og syklus 2 (år 4-5). I rammeplanene for grunnskolelærerutdanningene beskrives dette som progresjon fra observasjon og analyse, ved starten av studiet, til det å kunne innta et forskerblikk og videreutvikle forsknings- og erfaringsbaserte undervisningspraksiser i den siste delen av studiet. I rammeplanen for lektorutdanningen og PPU står det at studentene i løpet av de to siste årene i utdanningen skal ha en sammenhengende praksisperiode med et særlig fokus på at studenten får et selvstendig opplæringsansvar.

Når det gjelder variasjon og allsidighet i praksisopplæringen er rammeplanene for noen av lærerutdanningene uklare på om det er mulig å legge til rette for andre praksissteder enn skole eller barnehage, for eksempel å gjennomføre noen dager på et vitensenter, en kulturskole eller liknende. Det er også uklare presiseringer når det gjelder hvor mye av praksisopplæringen som kan legges til et

annet lands skole. I noen rammeplaner omtales hvorvidt studenten kan gjennomføre praksis på egen arbeidsplass, evt. hvor mange dager/prosent som kan godkjennes fra en slik praksis. Disse uklarhetene i rammeplanene kan i noen tilfeller begrense lærerutdanningsinstitusjonenes handlingsrom og dermed også studentenes kompetanse på viktige områder i læreryrket. Det kan også virke som institusjonenes egne tolkninger begrenser institusjonene, ved at det er ulik tolkning av institusjonenes reelle handlingsrom.

2.1.1.3 Nasjonale retningslinjer fra Universitets- og høyskolerådet

I 2014 overtok UHR-LU ansvaret for de nasjonale retningslinjene for alle lærerutdanningene. Retningslinjene er viktige føringer utarbeidet av fagmiljøene selv, til hjelp for lærerutdanningsinstitusjonenes utarbeidelse av egne programplaner og emnebeskrivelser, og har formell status på nivået under forskrift/rammeplan.

Retningslinjene utdyper forventninger til innholdet i de ulike lærerutdanningene (Universitets- og høyskolerådet, u.å.). I fellesteksten for retningslinjer for alle lærerutdanninger omtales praksisopplæring slik:

Det er gjennom praksis at lærer utøver gjerninga si. Høg kvalitet på praksisstudiar er difor essensielt for lærarstudentar si utvikling av endrings- og utviklingskompetanse. Lærerutdanningsinstitusjonen skal saman med fagpersonalet i praksisfeltet legge til rette for ein studiesituasjon med heilskap og samanheng. Etter fullført utdanning skal kandidatane ha grunnlag for profesjonsutøving basert på vitenskapleg kunnskap og erfaringskunnskap. Dei skal ha utvikla eit profesjonelt skjøn, sin relasjonskompetanse, sine sosiale og emosjonelle eigenskapar og evne til sjølvrefleksjon. Lærerutdanningsinstitusjonen og praksisfeltet må samarbeide om å legge til rette for at studentane skal tileigne seg slike kvalifikasjonar.

I tillegg til en fellestekst som gjelder for alle lærerutdanningsprogrammene, har UHR-LU utarbeide særskilte retningslinjer for hvert enkelt program (Jf. tabell 1). Retningslinjene utdyper praksisopplæringens innhold og om hva avtalene mellom partene skal inneholde når det gjelder praksisopplæring. Utdrag fra de enkelte retningslinjene er i sin helhet samlet i vedlegg 2.

2.1.2 Lokale dokumenter

Universiteter og høyskoler er forvaltningsorganer og har hjemmel i universitet- og høyskoleloven til å utarbeide egne forskrifter, retningslinjer og andre dokumenter som styrer egen virksomhet.

Arbeidsgruppen har lagt ned et stort arbeid for å få oversikt over institusjonenes ulike måter å organisere og regulere praksisopplæringen på. For å sikre at vi faktisk hadde oversikten over institusjonenes dokumenter ba vi sekretariatet i UHR-LU om hjelp til å samle lærerutdanningsinstitusjonenes arbeidsdokumenter om praksisopplæring. Arbeidsgruppens hovedinntrykk er at det finnes et utall styrings- og arbeidsdokumenter utarbeidet av det enkelte universitet og høyskole. Dokumentene er organisert forskjellig og regulerer ulike deler av virksomheten. Praksisopplæringen skal være vurdert og dermed er den regulert av studie- og eksamensforskrift fastsatt av styret ved den enkelte institusjon. Videre har institusjoner utarbeidet for eksempel retningslinjer, veiledninger, funksjonsbeskrivelser, guider, orienteringer og informasjonsskriv (inkl. nettsider) som regulerer studenter, faglærere, praksislærere og andre involvertes rolle og oppgaver. Vi har valgt å gruppere de lokale dokumentene i fire kategorier: 1) studieprogram- og emneplaner, 2) lokale avtaler mellom universiteter/høyskoler og praksisfeltet, 3)

praksishåndbøker og praksisreglement og 4) andre arbeidsdokumenter. Vi har valgt å redegjøre utdypende kun for de tre første.

2.1.2.1 Studieprogram- og emneplaner

Alle universiteter og høyskoler er pålagt å utarbeide studieprogramplaner for de utdanningene de tilbyr. De skal også utarbeide mer detaljerte emneplaner for alle emner som inngår i det enkelte studieprogram. Det skal stå i programplanen hvordan praksisopplæringen gjennomføres og hvordan praksisopplæringen er en av flere komponenter/elementer i et helhetlig studieprogram.

Praksisopplæringen i lærerutdanningene er ikke selvstendige emner, men inngår ifølge rammeplanene enten i et undervisningsfag eller pedagogikk/profesjonsfaget. Likevel har flere institusjoner de seinere årene valgt å utarbeide egne emnebeskrivelser for de enkelte praksisperiodene i utdanningene. Emnebeskrivelser omhandler forkunnskapskrav for emnet, omfang, innhold, læringsutbytte, undervisnings- og eksamensspråk, timeplan og liknende informasjon.

Arbeidsgruppens inntrykk er at emnebeskrivelser for praksisopplæringen tydeliggjør formålet for den enkelte praksisperioden. Emnebeskrivelsene løfter frem at praksisopplæringen inneholder en vurdering av studentene. Ser vi på emnebeskrivelser for flere praksisperioder i samme program i sammenheng kan dette bidra til å synliggjøre progresjon i praksisopplæringen. Informasjonen i emnebeskrivelsene om praksisopplæring er spesielt relevant for studenter, praksislærere og faglærere.

Praksisopplæringen er en del av lærerutdanningsinstitusjonens virksomhet, og følges derfor også opp gjennom institusjonenes interne kvalitetssikringssystemer for utdanningsvirksomheten.

2.1.2.2 Lokale avtaler mellom universiteter/høyskoler og praksisfeltet

De nasjonale retningslinjene for lærerutdanningene omtaler i ulik grad og har ulike oppsett knyttet til avtaler som inngås mellom lærerutdanningene og barnehage-/skolesektoren om praksisopplæringen (se kap. 2.1.1.3).

Lærerutdanningsinstitusjonene har utarbeidet egne avtaleordninger for samarbeid med barnehage-/skoleeier og barnehage-/skole om studentenes praksisopplæring. Arbeidsgruppen har fått innsyn i slike avtaler, og inntrykket er at det er uklart hvilken status slike avtaler har og hvor forpliktende disse er for partnerne. Dette kommer til uttrykk gjennom grad av formalitet rundt avtalene; forankring hos partnerne, hvilket nivå i organisasjonene som identifiseres som part og hvilken funksjon den som signerer har (ledelse eller administrasjon). I lærerutdanningsinstitusjonene er det utformet avtaler som involverer ulike institusjonsnivå; rektorat, fakultet eller institutt. Dette virker å henge sammen med størrelsen på institusjonen. Noen avtaler er utformet overordnet, og kan gjelder for flere skoler i en kommune/fylkeskommune, mens andre er direkte avtaler med skoler eller barnehager. Innholdet i avtalene varierer også, det handler om hva partene velger å samarbeide om i tillegg til praksisopplæringen. Det kan være samarbeid om kompetanseheving hos ansatte, FoU- virksomhet, bidrag inn i hverandres virksomhet osv.

Avtalene vi har hatt innsyn i er avtaler som er inngått mellom lærerutdanningsinstitusjon og kommune-/fylkeskommune (barnehage- og skoleeier), barnehage-/skole (partnerbarnehager/-skoler) og enkeltpersoner (praksislærere). Praksisopplæring er et nav i avtaler om utdanning av

lærere, men omfang og innhold i samarbeidet vil henge sammen med om avtaler inngås med utvalgte lærerutdanningsbarnehager og – skoler, ordinære partnerskapspraksisbarnehager-/skoler eller barnehager og skoler som bare har en enkeltstående student i praksis. Vi ser at det også inngås former for avtaler mellom lærerutdanning og studenter, og mellom praksislærere og studenter. Hvordan ulike former for «avtaler» varierer og grad av eierskap og forpliktelse til slike typer dokumenter bør avklares mellom partene i samarbeidet.

Faglig råd for lærerutdanning (2020-2, s. 18) har også kartlagt hva som inngår i partnerskapsavtaler:

«Målformuleringene i avtalene setter søkelys på ulike forhold i partnerskapet. Noen av dem handler om struktur og felles oppgaver, mens andre er mer orientert mot kvalitative forhold ved arbeidet. Målene er ikke bare orientert rundt grunnutdanningen for lærere, men profesjonsutvikling i videre forstand. De fleste omtaler hva man ønsker å oppnå for partene i partnerskapet, og i mindre grad hva andre lærerutdanninger og barnehager/skoler skal dra nytte av.

Alle avtalene omtaler mål om å utvikle tett samarbeid mellom partene slik at man sikrer høy kvalitet på praksisopplæringen. Det går frem at avtalene er inngått for å sikre forpliktete samarbeid mellom lærerutdanningsinstitusjonen og praksisfeltet, og for å fremme samarbeid med vekt på lærerprofesjonens kjerneoppgaver og samfunnsmandat.»

I arbeidsdokumentene vi fikk fra lærerutdanningsinstitusjonene finner vi at avtaler mellom lærerutdanninger og praksissted omtaler forhold som varighet, formål, rammer, ansvarsfordeling, samarbeidsfora og godtgjøring. Når det gjelder ansvarsfordeling kan det omfatte universiteters og høyskoleers overordnede faglige ansvaret for praksisopplæringen, med referanse til nasjonale styringsdokumenter. Andre avtaler beskriver faglærere fra lærerutdanningsinstitusjons besøk når studentene er i praksisopplæring. Når det gjelder praksisfeltets ansvar kan avtalene presisere hvordan praksisopplæringen skal holde god faglig kvalitet og om krav til praksislærers kompetanse. Vi ser et behov for at lærerutdanningsinstitusjonene deler erfaringer når det gjelder bruk av ulike typer avtaler og innhold i disse, for slik å øke bevisstheten om hvordan avtaler kan være et nyttig virkemiddel for å sikre ivaretagelse av ulike ansvarsområder relatert til praksisopplæringen (se delkapittel 4.1 for identifisering av ansvarsområder).

2.1.2.3 Praksishåndbøker og praksisreglement

Mange lærerutdanningsinstitusjoner har samlet informasjon om praksisopplæringen og viktige arbeidsdokumenter som de anvender i det daglige i det som de gjerne omtaler som praksishåndbøker, retningslinjer for praksis eller praksisreglement. De kan enten være skriftlige (tilgjengelig som pdf-filer) eller presentert på nettsider med tilhørende lenker/pekere til sider med utdypende informasjon. Disse dokumentene inneholder en blanding av informasjon om praktiske forhold, forventninger, rolleavklaringer, rutiner og regelverk, i tillegg til prosedyrebeskrivelser og dokumentmaler. Vi ser at mange praksishåndbøker er skrevet for flere målgrupper; studenter, ansatte i UH (ulike funksjoner), barnehage-/skoleeier, barnehagestyrere/ skoleledere og praksislærere. Variasjon mellom lærerutdanningsinstitusjonene og grad av kompleksitet trer frem i slike håndbøker. For å illustrere hva slike dokumenter handler om viser vi til innholdet i tre eksempler. Eksemplene fra tre ulike institusjoner viser Retningslinjer for praksis, Praksishåndbok og Praksisreglement, og illustrerer at det er overlappende innhold og at benevnelsene trer frem ulikt hos de ulike institusjonene.

Eksempel 1

Retningslinjer for praksis

er et felles, overordnet dokument som gjelder praksis i PPU heltid, PPU deltid og de profesjonsfaglige emnene i lektorprogrammet for trinn 8-13 ved Institutt for lærerutdanning og skoleforskning (ILS) ved Universitetet i Oslo. Dokumentet har følgende innhold:

- Praksisperiodene
 - Praksis i PROF1015
 - Kortpraksis
 - Langpraksis
- Praksisutplassering
 - Praksisutplassering i PROF1015
 - Praksisutplassering i kortpraksis
 - Praksisutplassering i langpraksis
- Omfang og organisering av praksisperiodene
 - 12-dagers gruppepraksis i PROF1015
 - Kortpraksis
 - Langpraksis
- Fravær i praksisperioden
 - Maksimalt antall fraværsdager i 12-dagers gruppepraksis i PROF1015
 - Maksimalt antall fraværsdager i kortpraksis
 - Maksimalt antall fraværsdager i langpraksis
 - Ved for mye fravær
 - Ved sykdom/skader
 - Ved permisjon / planlagt fravær
- Vurderingsordning
 - Vurdering av praksis i PROF1015
 - Vurdering av kortpraksis
 - Vurdering av langpraksis
- Vurderingsordning - ved tvil
 - Praksis i PROF1015
 - Kortpraksis
 - Langpraksis
- Trekk fra praksis
- Ved «ikke godkjent»/ «ikke bestått» praksis
 - Gruppepraksis og kortpraksis
 - Langpraksis
- Skikkethetsvurdering
- Skolens, ILS og studentens oppgaver i praksis
 - Praksiskoordinators oppgaver
 - Praksisveileders oppgaver
 - Studiestedets (ILS) oppgaver
 - Lærerstudentens oppgaver
- Dokumentasjon i forbindelse med praksis
 - Taushetsplikt
 - Egenerklæringsskjema vedrørende tuberkulose
 - Politiattest

Eksempel 2

Praksishåndbok

Ved USN er det egne praksishåndbøker for lærerutdanningene på hvert studiested og for nettbaserte lærerutdanninger. Praksishåndboka for grunnskolelærerutdanningen inneholder følgende tema:

- Innhold og organisering av praksisstudiet
 - Oversikt over praksis i de ulike semestrene
 - Praksisuker det aktuelle studieåret
 - Progresjon i praksisopplæringen
 - Kort oppsummert – Hovedtema for de praksisstudiet i de ulike studieårene
- Samarbeidsavtaler med praksisskoler
 - Hvordan skaffes praksisplasser
 - Arbeidstid og studentundervisning i praksis
 - Hele skolen som læringsarena
- Forkant av praksisperiodene
 - Besøksdag – i forkant av oppstart i praksis ved ny praksisskole
- Praksisoppfølging
- Vurdering av studenten i praksis
 - Formålet med vurderingen
 - Frist for innsendelse av praksisvurderingen
 - Studenter som står i fare for å få praksis vurdert til ikke-bestått
 - Varsel om fare for ikke-bestått
 - Ved ikke-bestått praksis
 - Skikkethetsvurdering
- Andre bestemmelser
 - Politiattest
 - Taushetsplikt
 - Egenerklæring om tuberkulintest
 - Vikariat under praksisperioden
 - Praksis på eget arbeidssted og/eller på skoler der man har nære relasjoner
 - Regler for fravær/permisjon i praksisperioden
 - Retningslinjer dersom det skulle oppstå personskaide i praksisperioden
- Sentrale styringsdokumenter i praksisopplæringen
- Roller, ansvar og oppgaver i samarbeidet om praksis
 - Universitetets ansvar og oppgaver
 - Programleder ved USN- ansvar og oppgaver
 - Praksisrådgiver ved USN – ansvar og oppgaver
 - Faglærere ved USN – ansvar og oppgaver
 - Rektor ved praksisskolen – ansvar og oppgaver
 - Praksislærer ved praksisskolen -ansvar og oppgaver
 - Studentenes ansvar og oppgaver

Eksempel 3

Praksisreglement

Ved UiT Norges arktiske universitet har de utarbeidet et felles praksisreglement for profesjonsutdanningene ved Institutt for lærerutdanning og pedagogikk. De har i tillegg praksishåndbøker for hver utdanning. Praksisreglementet har følgende innholdsfortegnelser:

1. Innledning
2. Politiattest
3. Taushetserklæring
 - 3.1 Samtykke

4. Skikkethet   4.1 Løpende skikkethetsvurdering   4.2 Særskilt skikkethetsvurdering   4.3 Tvilmelding om skikkethet   5. Tilstedeværelse i praksis - et arbeidskrav   5.1 Fravær (sykdom)   5.2 Omsorg for barn   5.3 Permisjoner   5.4 Tilpasning av praksis   6. Vurdering av praksis   6.1 Midtveisvurdering av praksisopplæringa   6.2 Prosedyrer ved «fare for ikke bestått praksis»   6.3 Prosedyrer ved «ikke bestått praksis»   6.4 Nytt forsøk i praksis   6.5 Klage   7. Kvalitetssikring av praksis   7.1 Studentens vurdering av praksisopplæringa   8. Praksisfeltets, praksislærerne, veilederne og de fagansattes vurdering av praksisopplæringa   Om skjema «Varsel om fare for «ikke bestått» praksis»   Om skjema «Tvilmelding skikkethet»

Omfanget av styrings- og arbeidsdokumenter avdekker et behov for å målrette og forenkle informasjon og sortere arbeidsdokumenter av hensyn til deltakerne (studentene og ansatte i lærerutdanningsinstitusjonene og praksisfeltet). Noen institusjoner har også behov for en gjennomgang av egne dokumenter for å sørge for at arbeidsdokumentene de anvedender i det daglige arbeidet er oppdatert i forhold til gjeldende lover, forskrifter og nasjonale retningslinjer. Vårt inntrykk er at arbeidsdokumentene har ei administrativ slagside. Det er forståelig, på grunn av omfang og kompleksitet når det gjelder koordinering, logistikk og saksbehandling. De fleste høyskolene/universitetene skal håndtere flere lærerutdanninger parallelt; det er mange studentgrupper, flere typer praksisperioder, ulike praksisopplegg og mange praksissteder. Det betyr at det kan være behov for å se nærmere på om det profesjonsfaglige innholdet i studentenes profesjonsutvikling trer godt nok frem for studentene og om det faglige ansvaret er tilstrekkelig førende for utvikling av det profesjonsfaglige innhold i praksisopplæringen (se delkapittel 4.1 om ulike ansvarsområder).

2.2 Barnehage- og skolesektoren

På samme måte som for UH-sektoren beskriver vi bakgrunns- og styringsdokumentene for barnehage- og skolesektoren, først i forhold til nasjonal styring og så for lokal styring.

2.2.1 Nasjonal styring

De nasjonale styringsdokumentene presenterer vi ved først å redegjøre for sentrale lover før vi utdyper avtaleverket som regulerer læreres arbeidsforhold.

2.2.1.1 *Opplæringsloven, barnehageloven, privatskoleloven og kommuneloven*

Barnehagens og grunnopplæringsens formål er barns og unges vekst og utvikling. Barnehage- og skoleeier har det juridiske ansvaret for at de rettigheter barn og elever har i barnehage-, opplærings- og privatskoleloven, blir oppfylt, og de har arbeidsgiveransvar for alle som arbeider i barnehage og skole. Det praktiske gjennomføringsansvaret for barnehage-, opplærings- og privatskoleloven med tilhørende forskrifter, ligger til ansatte i barnehage og skole.

Barnehageloven gjelder både for offentlig og privat eide barnehager. Kommunen er barnehagemyndighet uavhengig av eierskap. Loven gir kommunene plikt til å tilby barnehageplass til barn under opplæringspliktig alder som er bosatt i kommunen, enten dette skjer i kommunens egne eller i privateide barnehager. Kommunen skal gi veiledning om og påse at barnehagene drives i samsvar med bestemmelsene i forskrifter. I Barnehagelovens § 51, om øvingsopplæring, er det presisert at «barnehagens eier plikter å stille barnehagen til disposisjon for øvingsopplæring for studenter som tar barnehagelærerutdanning. Barnehagens styrer og pedagogiske ledere plikter å veilede studenter i slik øvingsopplæring».

Opplæringsloven gjelder for offentlige skoler og lærebedrifter dersom ikke annet er særskilt fastsatt, og gir kommuner og fylkeskommuner ansvar for å oppfylle retten til grunnopplæring for barn og unge. I henhold til opplæringslovens § 10-7 Om praksisplasser i skolen, kan departementet «i det enkelte tilfellet eller i forskrifter gi pålegg om at kommunar eller fylkeskommunar skal gi studentar frå universitet og høgskolar praksisopplæring og rettleiing i skolen, og om val av den som skal stå for praksisopplæringa.» Arbeidsgruppa kjenner ikke til at denne bestemmelsen er i bruk eller har vært brukt.

Privatskoleloven gjelder godkjenning med rett til statstilskudd for private grunnskoler og private videregående skoler og vilkår for å få slikt tilskudd. Kommuner og fylkeskommuner er ikke skolemyndighet for de private skolene, men fatter enkeltvedtak om blant annet skyss og spesialundervisning for de private skole. Privatskolene er egne rettssubjekter. Privatskoleloven har ikke tilsvarende bestemmelse om praksisplasser. Opplæringslovens forskriftshjemler om læreplan og ansattes kompetanse gjelder tilsvarende i privatskoler.

Opplæringsloven, og privatskoleloven, forskriften til denne og læreplanverket Kunnskapsløftet 2020 gir rammer for hvordan opplæringen skal organiseres, og dermed for den enkelte skoles timeplan og arbeidsplan for lærerne.

Kommunelovens kap. 2 omhandler det kommunale selvstyret og rammer for statlig styring. Kommuner og fylkeskommuner er selvstendige rettssubjekter og kan ta avgjørelser på eget initiativ og ansvar. De utøver sitt selvstyre innenfor nasjonale rammer. Begrensninger i det kommunale og fylkeskommunale selvstyret må ha hjemmel i lov. Kommuneloven inneholder regler for kommunal styring, inkludert planverk og regler for internkontroll.

Det kommunale/fylkeskommunale handlingsrommet må ses i sammenheng med det profesjonelle (barnehage-/skoleledere og lærere) ansvaret og handlingsrommet og med grenseoppganger mellom disse.

2.2.1.2 Avtaleverket som regulerer læreres arbeidsforhold

Siden det inngår sentrale avtaler om arbeidsforhold og lønn for ansatte i barnehage og skole, omtales avtaleverket kort under nasjonale styringsdokumenter. For ansatte i kommunale/fylkeskommunale barnehager og skoler gjelder Hovedtariffavtalen (HTA) med bestemmelser blant annet om lønn og godtgjøringer og lokale forhandlinger. Hovedavtalen (HA) inneholder bestemmelser om forhandlingsordning, prosedyrer samt arbeidsgivers og tillitsvalgtes rettigheter og plikter. Hovedavtalen er et virkemiddel for å sikre samhandling og gode prosesser mellom partene. Disse avtalene gjelder mellom KS og alle arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor. I tillegg er det utarbeidet egne særavtaler om arbeidstid og pensjon, en egen arbeidstidsavtale for lærere (SFS 2213) og en særavtale om barnehager, skolefritidsordninger, skole og familiebarnehager (SFS 2201) som inneholder blant annet ressursbestemmelser knyttet til ledelse, samt bestemmelser om arbeidstid og planleggingstid for arbeidstakere i skole og barnehager. Begge særavtalene gjelder t.o.m. 31.12. 2023.

Lærere i grunnsopplæringen skal som hovedregel ha oversikt med angivelser av planfestet arbeidstid den enkelte dag. Oversikten bør som utgangspunkt gjelder for et halvår ad gangen. Særavtalen (KS, 2022-2023) har ingen konkrete bestemmelser om praksislærere.

I privat sektor finnes tilsvarende avtaler. For eksempel har Private barnehagers landsforbund (PBL) hovedtariffavtale og hovedavtale med Utdanningsforbundet, Fagforbundet og Delta. Ellers velger private barnehager og skoler om de ønsker tariffavtaler og hvilke organisasjoner de eventuelt inngås med.

2.2.2 Lokal styring

Kommuner, fylkeskommuner og private eiere kan ut fra sitt overordnede ansvar for barnehage og skole ha ulike satsingsområder for barnehage- og skolevirksomheten. Disse vil ofte være nedfelt i ulike plandokumenter. Satsingsområdene kan ha sitt utspring i nasjonalt regelverk, andre nasjonale styringsdokumenter eller i lokale forhold. Tilsvarende kan det være på barnehage- og skolenivå og på gruppe-/ trinn-nivå, lærerteam-nivå, for ulike klasser og på enkeltelevnivå, basert på profesjonens vurderinger og prioriteringer innenfor de rammene som er gitt.

Den enkelte kommune, fylkeskommune og private eier velger selv hvordan de organiserer sin barnehage- og/eller skoleeierskap. Den politiske ledelsen i kommuner og fylkeskommuner reguleres i kommuneloven. Når det gjelder administrativ ledelse har kommuneloven kun krav om at kommunen skal ha en kommunedirektør. Ut over dette organiserer kommunen/fylkeskommunen selv sin organisasjon, gjerne basert på kommunens størrelse og andre lokale forhold, der oppgaver er tildelt og myndighet delegert. Når det gjelder delegering av myndighet vil dette også variere ut fra måten kommunen/fylkeskommunen har organisert seg på. Kommunestyret/fylkestinget skal vedta delegeringsreglement i hver valgperiode. Hvilken myndighet som delegeres varierer mellom kommuner/fylkeskommuner og dermed for hvilken myndighet barnehagestyrere og rektorer har. Ansvar delegeres ikke. Selv om styrer eller rektor har myndighet til å fatte vedtak i egen barnehage eller skole, forblir ansvaret hos kommunestyre og fylkesting.

2.3 Felles for både UH-sektoren og barnehage-/skolesektoren

Det er noen strategidokumenter, utredninger og avtaler som gjelder likelydende for begge sektorene. Det være seg nasjonale policy-dokumenter, utredninger fra forvaltningen eller avtaler som regulerer arbeidsvilkår.

2.3.1 Nasjonale strategier

Det er særlig tre nasjonale strategier som berører praksisopplæring i lærerutdanningene og som vi har valgt å trekke frem i denne delen. Det er også andre strategier som er relevant for samarbeidet, for eksempel tilskuddsordningene for lokal kompetanseutvikling og kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis, som vi ikke trekke inn i dette arbeidet i denne runden.

Regjeringsplattformen (Hurdalsplattformen – Regjeringen, 2021-2025) understreker betydningen av regionalt nærvær når det gjelder profesjonsutdanninger og regjeringen ønsker å «Gi kommunane og helseforetaka plikt til å stille praksisplassar for profesjonsfaga, som sjukepleie- og lærerutdanning». Den ønsker også å gjøre lærerutdanningene mer praksisnær og -relevant, særlig tilpasset små skoler. Et konkret tiltak er å «Gjere det siste året av lærerutdanninga meir yrkesretta, med meir praksis».

Regjeringen Solberg utarbeidet to strategier som fremdeles danner grunnlag for videreutvikling av praksisopplæringen i lærerutdanningene. I strategien **Lærerløftet** (Kunnskapsdepartementet, 2014) presiseres sammenhengen mellom forskningsbasert undervisning og praksisopplæring. Det står: «Forskningsbasert undervisning innebærer også at utdanningene er preget av vitenskapelig metode og orientert mot nytenkning og utvikling av praksis». I strategien **Lærerutdanning 2025** (Kunnskapsdepartementet, 2017) presiserer at lærerutdanningene skal være lærerprofesjonsrettet og inkludere en erfarings- og forskningsbasert praksisopplæring som likeverdig del av utdanningen. Strategien trekker frem praksisrelevans, forskningsforankring og tverrfaglig samarbeid (mellom disiplin-fag, pedagogikk, didaktikk og praksis) som viktig for utvikling av kvalitet i lærerutdanningene.

2.3.2 NOKUT: utredning av regelverket knyttet til kvalitet i praksis

I NOKUTs prosjekt *Operasjon praksis 2018–2020* samler, systematisere og deler de kunnskap om praksis i høyere utdanning – på tvers av utdanninger (NOKUT, 2020). I rapporten *Utredning av regelverk knyttet til kvalitet i praksis* (Berg m.fl., 2020) konkluderer NOKUT med at dagens regelverk for praksis fremstår uoversiktlig og lite tilgjengelig. Utredningen viser at det er store forskjeller mellom ulike institusjoner og utdanninger i hvordan og i hvilket omfang praksis blir regulert, der noen utdanninger er gjenstand for mer omfattende detaljregulering. Videre er regelverket både fragmentert og uoversiktlig, og etterlater mange uregulerte problemstillinger som UH-institusjonene selv må fastsette nærmere regler om i lokale forskrifter og retningslinjer. NOKUT mener videre at regelverk, om det ikke er særlige grunner til at det bør fastsettes lokalt, bør som utgangspunkt fastsettes sentralt. Etter NOKUTs vurdering er forsvarlig saksbehandling, veiledning og oppfølging under praksis, samt vurdering og klageadgang, områder hvor hensynet til studentenes rettsstilling må anses å veie tyngre enn institusjonenes autonomi, og dette er områder der regelverket bør fastsettes sentralt. Når det gjelder selve regelverket påpeker NOKUT (2020), at dagens regelverk er både fragmentert og uoversiktlig, og etterlater mange uregulerte problemstillinger som UH-institusjonene selv må fastsette nærmere regler om i lokale forskrifter og retningslinjer. NOKUT stiller spørsmål om behov for sterkere sentralregulering av praksisopplæringen. I *Operasjon Praksis*

3. Et teoretisk rammeverk for praksisopplæring i lærerutdanning

I denne delen beskrives et teoretisk rammeverk, som arbeidsgruppen mener er viktig for å utvikle en felles forståelse om det ansvaret som samarbeidet mellom UH-sektoren og barnehage-/skolesektoren skal ivareta.

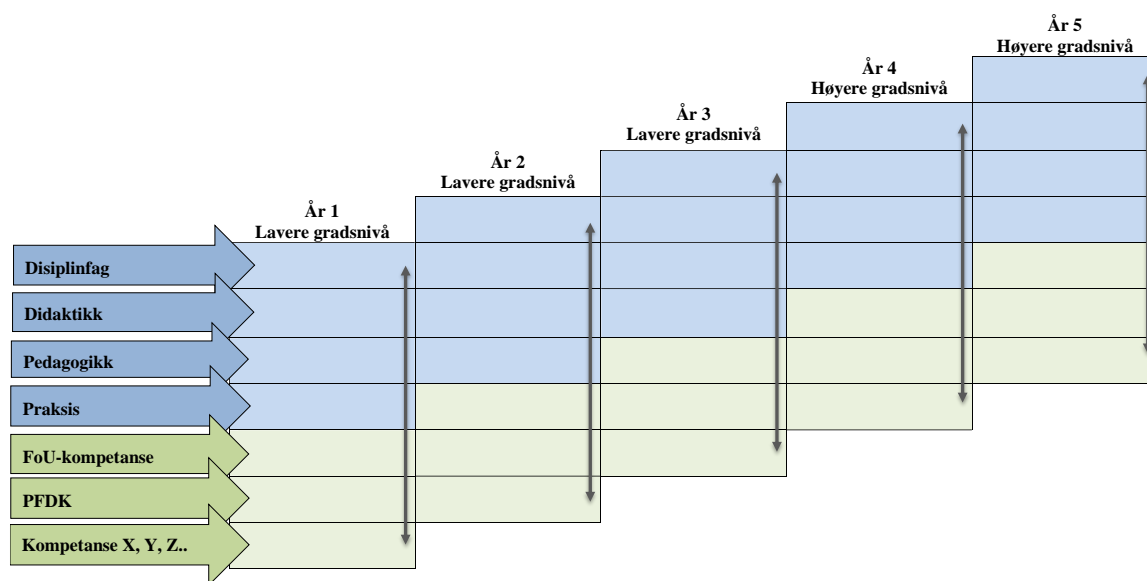
Dette teoretiske rammeverket har til hensikt å understøtte det som i litteratur om praksisopplæring omtales som «det tredje rom». I dette «tredje rommet» møtes studenten(e) som er under opplæring, læreren/lærerne i barnehagen/skolen som er studenten(e)s praksislærer(e), og faglærer(e) fra universitet/høyskole som er ansvarlig for praksisoppfølgingen (Korthagen, Loughran, & Russell, 2006). Arbeidet til lærerutdannerne (både praksislærere og faglærere) i «det tredje rommet» handler om å legge til rette for at både studentene, praksislærerne og faglærerne deltar i utforskende læringsprosesser. Det fordrer at alle aktørene som deltar beveger seg på tvers av profesjonelle, faglige og personlige grenser, og at de i denne prosessen forhandler og re-forhandler forståelser forbundet med utøvelse av lærerprofesjonens rolle og oppgaver (Williams, 2014). Ansvarsfordeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene skal legge til rette for at det i en slik utforskende felles læringsprosess oppstår god lærerutdanning og profesjonsutvikling.

For å ramme inn det som skal skje i «det tredje rommet», det som praksisopplæringen primært handler om, har arbeidsgruppen valgt å sammenstille et teoretisk rammeverk som fremmer tre førende perspektiver. Den første delen handler om å se praksisopplæring som en av flere sentrale komponenter som henger sammen i et kompleks lærerutdanningsdesign. Med lærerutdanningsdesign mener vi hvordan de ulike lærerutdanningene på ulike måter binder sammen de ulike komponentene som utgjør utdanningene; komponentene vitenskapsfag, skolefag, profesjonsfag, pedagogikk, fagdidaktikk og praksisopplæring (Lund, Jakhelln & Rindal, 2015). Den andre delen handler om at det skal være et reelt samarbeid mellom lærerutdannere fra både barnehage-/skolesektoren og UH-sektoren om å gjennomføre praksisopplæring. Den tredje delen handler om hvordan samarbeidet må sikre både studentenes objekt- og subjektposisjon i gjennomføring av praksisopplæring; det vil si om hvordan praksisopplæring skal handle OM studenten(e)s profesjonsutvikling samtidig som studenten(e) skal være aktivt deltakende i samarbeidet om denne utviklingen.

3.1 Praksisopplæring som komponent i lærerutdanningene

Lærerutdanningene er komplekse profesjonsutdanninger, der flere komponenter skal virke sammen for å utdanne lærere for fremtidens barnehage og skole: vitenskapsfag, skolefag, profesjonsfag, pedagogikk, fagdidaktikk og praksisopplæring (Lund, Jakhelln & Rindal, 2015). Disse komponentene er satt sammen på ulike måter i de ulike lærerutdanningene. Krav som stilles til hvordan komponentene skal henge sammen er redegjort for de forskriftsfestede rammeplanene og utdypet i de rådgivende nasjonale retningslinjene. Hvordan hver enkelt lærerutdanningsinstitusjon velger å gjøre dette i praksis, er beskrevet i institusjonenes program- og emneplaner, som gjelder for de ulike typene lærerutdanninger som institusjonen tilbyr. I programplanene skal institusjonene i tillegg integrere kompetanseområder som må ivaretas på tvers av programmets emneportefølje og langsgående over flere studieår. Eksempler på slike kompetanseområder er studentenes FoU-kompetanse, profesjonsfaglig digital kompetanse (PFDK), grunnleggende ferdigheter,

mangfoldkompetanse, kompetanse om barnehage- og læringsmiljø, kompetanse om samiske forhold, estetisk kompetanse, osv. Dette er kompetanser som er mindre synlig i programplaner og emneplaner, men som UH-institusjonene planlegger for. Dette er gjerne omtalt som langsgående «søyler» eller trinn i en «kompetansetrapp», og er kompetanseområder som integreres i et helhetlig utdanningsdesign sammen med vitenskapsfag, skolefag, profesjonsfag, pedagogikk, fagdidaktikk og praksisopplæring. Det betyr at praksisopplæring må planlegges og gjennomføres slik at den virker sammen i et helhetlig utdanningsdesign, sammen med komponenter og kompetanser. Gjennom praksisopplæringen skal studentene trene, reflektere, prøve ut og utforske rollen som lærer og ulike oppgaver som inngår i læreryrket. Studentene skal få kjennskap til og kunnskaper om yrkesutøvelsen, slik at de blir godkjent skikket til å arbeide som lærer. Figur 2 er et eksempel på en kompetansetrapp i et femårig utdanningsforløp, der både komponenter og kompetanseområder skal inngå i en helhet, være integrert og ha progresjon (lånt fra lektorutdanningen for trinn 8-13 ved UiT).

Figur 2. Helhet, sammenheng og progresjon i studentenes profesjonsutvikling i et femårig studieforløp

Det er viktig at lærerutdanningsinstitusjonene har en god plan for hvordan helhet og sammenhengen i de forskjellige utdanningsdesignene skal skje. Komponentene og kompetanseområdene vil i de forskjellige lærerutdanningsprogrammene ivaretas på ulike måter, og de vil i ulik grad være *integrert* med hverandre. Når det gjelder grad av *integrasjon med og progresjon i* praksisopplæring vil det også være variasjon mellom ulike typer utdanningsprogram (ettårige, treårige eller femårige). I design av utdanningsprogram handler progresjon om å redegjøre for en stigende grad av kompleksitet når det gjelder kunnskap, ferdigheter, situasjoner som studentene skal håndtere, og forventninger til selvstendighet, analyse, vurdering og nyskaping hos studenten som anvender kunnskapen og ferdighetene (Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring, 2011). De forskjellige komponentene og kompetanseområdene skal med andre ord virke sammen for å gi studentene den opplæringen, veiledningen og støtten som de trenger for å bli gode profesjonsutøvere.

Det er særlig tre kjennetegn ved kraftfulle lærerutdanningsprogrammer (Hammerness, 2013). For det første at de har en gjennomgående visjon om hva slags lærere studentene skal utvikle seg til å bli. For det andre at det er god sammenheng mellom studiene på studiestedet og opplæringen som skjer i

praksis, og for det tredje at studentene får anledning til å lære, prøve og øve i reelle praksissituasjoner. Det betyr at det er av stor betydning at institusjonene og lærerutdannerne, som er i kontakt med studentene, har en felles forståelse for det utdanningsprogrammet som studentene er en del av og at barnehagen/skolen, universitet/høyskolen og «det tredje rom» supplerer og forsterker hverandre. Når det gjelder utvikling av *sammenheng* mellom praksisopplæring og de delene som skjer på universitetet/høyskolen, så fordrer dette utvikling av både konseptuell, innholdsmessig og strukturell sammenheng. Vi går ikke dypere inn i denne tematikken her, men understreker betydningen av langvarig og likeverdig samarbeid mellom partene slik at felles forståelse, kvalitet og kunnskap bevares og utvikles over tid.

Det er essensielt at partene som inngår i samarbeidet etablerer en felles forståelse for det spesifikke utdanningsdesignet som praksisopplæringen de samarbeider om inngår i. Det betyr blant annet at utdanningsdesignet må være beskrevet slik at de personene som involveres i praksisopplæringen raskt får innsyn i hvordan de bidrar i en større helhet og at de involverte kan bidra til forbedringer på designnivå når det er behov for det. Vi anbefaler derfor at partene jobber med å utvikle et dialogsystem for å bevare og videreutvikle kvalitet i praksisopplæring og for å sikre deler og helheten i utdanningsdesignet.

3.2 Samarbeid mellom to sektorer

Samarbeid mellom UH-sektoren og barnehage-/skolesektoren skal bidra til god kvalitet og økt relevans i lærerutdanningene, til kontinuerlig fornying av praksisopplæringen og til profesjonsutvikling for lærere i barnehage/skole (Lillejord og Børte 2014). Den største utfordringen for et slikt partnerskap – her: om praksisopplæring – er å oppnå likeverdighet og balanse i aktørenes innflytelse på samarbeidet (Lærerutdanning, 2025, s. 14). Lillejord og Børte (2014) argumenterer for at godt samarbeid krever faglig ledelse som ivaretar strategisk koordinering, god struktur for fordeling av ansvar og oppgaver, og et lærende fellesskap som evner å tilpasse seg stadig nye krav, forventninger og forskning. De løfter også frem betydningen av å komme til en omforent og realistisk forståelse av felles mål/visjon, og å synliggjøre den gjensidige nytten av et stabilt og langsiktig samarbeid mellom sektorene.

For å få til et godt samarbeid om praksisopplæring er det nødvendig å anerkjenne både UH-institusjoner og barnehage-/skoleinstitusjoner som arena for lærerutdanning; både praksislærere (inkl. lærere og kollegiet) i barnehage/skole og faglærere (undervise og kollegiet) på universitet/høyskole er lærerutdannere som samarbeider om å utdanne lærere. Å bli en lærerutdanner er ikke noe en blir gjennom utdanning. Lærerutdannere på universitetene/høyskolene opplever i liten grad å bli forberedt på denne oppgaven og mange opplever svak støtte og oppfølging i denne jobben (Langørgen & Smith, 2018). Det er grunn til å anta at det samme gjelder for lærerutdannere i praksisfeltet. I Norge har lærerutdanningene vært gjennom hyppige reformer, mens lærerutdannere opplever liten eller ingen introduksjon til nye oppgaver og roller (Cochran-Smith, Grudnoff, Orland-Barak, & Smith, 2020). Det er avdekket behov for å ha målrettede strategier for induksjon av lærerutdannere, det gjelder også for gjennomføring av praksisopplæring.

Å forberede lærerutdannere ved UH-institusjonene til jobben handler i denne sammenhengen om at de må få (a) forankring i utdanningsteori, (b) kunnskap om feltet lærerutdanning, (c) veiledning i å undervise fremtidige lærere og å delta i forskning og (4) veiledning om å være en del av academia

(Goodwin et al., 2014). Å stimulere til utvikling av en lærerutdanneridentitet er viktig for å motivere lærerutdannere, og utviklingen av slik identitet oppstår gjennom å delta i lærende fellesskap, erfare støttende og profesjonelle relasjoner, og å delta i reflekterende aktiviteter som evaluering og forskning (Izadinia, 2014). Cochran-Smith og Lytle (1999) anbefaler at lærerutdannere får et særlig bevisst forholdet til sammenhengen mellom kunnskap og praksis: kunnskap *for* praksis (formell kunnskap og teori), kunnskap *i* praksis (praktisk kunnskap forankret i praksis og i lærernes refleksjoner rundt praksis) og kunnskap *om* praksis (genereres når lærere behandler klasserom og skoler som steder for utforskning/kunnskapsproduksjon). Utvikling av kompetanse for å bli lærerutdannere forsterkes når lærerutdannerne har en nysgjerrig og utforskende tilnærming til undervisning, skolegang og lærerutdanning (Cochran-Smith, 2003).

Det er mindre forskning om lærerutdannere i norsk barnehage- og skolesektor. For å synliggjøre roller og kompetansebehov til barnehagen/skolen og praksislærere viser vi til Munthe, Ruud og Malmo (2020) som belyser koblingen mellom det som skjer på universitetet/høyskolen og det som skjer i barnehagen/skolen, ved å peke på noen kvaliteter som kan ivaretas i praksisbarnehagene/-skolene og av praksislærerne:

- Oppslutning i kollegium og utvikling av praksisplaner.
- Praksislærerens tilgang på støtte/veiledning/kompetanse.
- Praksislæreren bruker forskning og teori i veiledning av studentene.
- Praksisstedet/-læreren viser til styringsdokumenter for lærerutdanning.
- Praksislæreren opplever seg som fagdidaktiker i lærerutdanningen.
- Praksislærerens rolle i utvikling av studentens fagkunnskap og disiplinfagenes synlighet under praksisopplæringen.

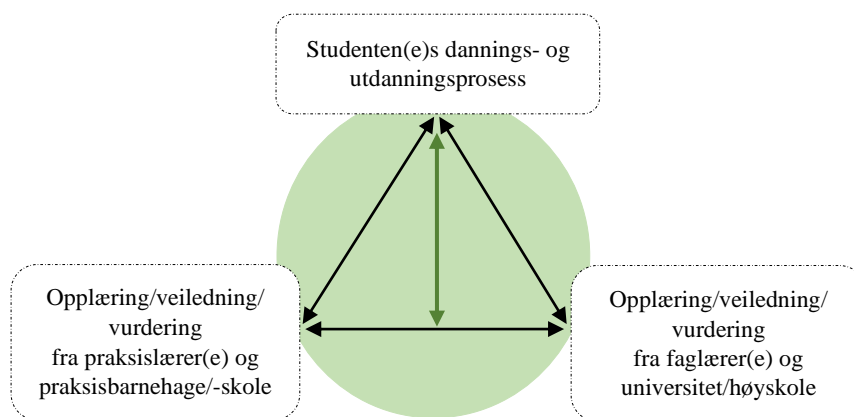
Selv om det er to sektorer og mange universiteter og høyskoler og barnehager og skoler som skal samarbeide, er det viktig å holde fokus på de personene som utfører dette samarbeidet i praksis. Det er av stor betydning for kvalitet i samarbeidet at arbeidet som skal gjøres identifiseres og adresseres på en systematisk måte, i begge sektorene, for slik å utvikle ei god praksisopplæring som bidrar vesentlig til studentene profesjonsutvikling. De involverte bør ha tilgang på kunnskap og innsikt om lærerutdanning i begge sektorene, for på den måten å stimulere til likeverdighet og balanse i deltakernes innflytelse på samarbeidet. Det handler også om at veiledere i praksisfeltet skal ha formell veilederutdanning. Det betyr ikke at begge sektorene skal bli like – tvert imot – de har ulike og komplementære bidrag inn i lærerutdanningene.

3.3 Studentenes posisjon i praksisopplæring

Gjennom lærerutdanningene skal studentene utvikle seg til å bli autonomt fungerende profesjonsutøvere. Det betyr at de gjennom studiet skal utvikle et bevisst forhold til det innhold, ansvar og forpliktelser som følger med rollen som utøver av lærerprofesjonen. Når de kommer ut i yrket skal de kunne finne ut av og å ta selvstendige og gode avgjørelser; de skal selv kunne redegjøre for, begrunne og evaluere egen profesjonsutøvelse. For at studentene skal utvikle seg til å bli ansvarlige og autonomt fungerende [lærere] har de behov for *kompetanse* for å mestre oppgavene, *tilhørighet* til profesjonsfellesskapet og *autonomi* for å bli fortrolig med og å kunne regulere egne handlinger (Ryan & Deci, 2017). Utdanningen, inkludert praksisopplæring, skal derfor bidra med opplæring, veiledning og støtte til utvikling av både kompetanse, tilhørighet og autonomi, for å

fremme vekst, motivasjon og økt integritet hos lærerstudentene. Studentene vil ha ulik kapasitet når det gjelder autonom selvregulering.

Faglærere ved universitetet og praksislærere i barnehage eller skole, som bidrar med opplæring, veiledning og støtte, må være lydhøre for studentenes perspektiver og de omstendighetene som studentene står i. Å støtte studentenes autonomiutvikling handler om å stimulere studentenes utvikling av både kognitive, affektive og regulatoriske evner (Noom, Deković, & Meeus, 2001). Studentene trenger tid og rom til å se alternativene de står overfor (kognitive evner), de må etablere tillitt og trygghet i forhold til egne valg (emosjonelle evner) og de må utvikle og planlegge strategier som de trenger i profesjonsutøvelsen (regulatoriske evner). Stimulering av autonome evner vil fremme studentenes selvbevissthet og aktørskap i egen dannelses- og utdanningsprosess mot å bli gode profesjonsutøvere. Opplæringen og veiledningen studentene får fra praksislærere og faglærere bidrar til studentenes personlige og kollektive utviklingsprosess. Vi løfter frem studentenes dannelses- og utdanningsprosess som målsetting for den samarbeidende opplæringen, veiledningen, vurderingen og støtten som skal skje gjennom praksisopplæring. Denne samarbeidsprosessen er illustrert i figur 3, der sirkelen representerer det som samarbeidet samskaper. Figuren illustrerer hvordan studenten(e) skal være en aktiv aktør i trepartssamarbeidet, og vi understreker at det gjelder både hver student især og studentene som gruppe. Det er viktig å være oppmerksom på at studenten i denne sammenhengen ikke er en profesjonell aktør, på lik linje med lærerutdanningsinstitusjonene og praksisfeltet. Det betyr at studentene er i en mer sårbar posisjon og at samarbeidet må ivareta studentenes interesser og rettigheter.

Figur 3. Samarbeid om studentenes dannelses- og utdanningsprosess

I samarbeidet om studentens praksisopplæring, som består av studenten(e), lærerutdanningsinstitusjonen og praksisbarnehage/-skole, er studentene både *objekt* for samarbeidet og et samarbeidet. Samarbeidet skal både handle *om* studentenes dannelses- og utdanningsprosess og sikre at studentene skal være aktivt deltakende i samarbeidet. Det er viktig at rammene i dette samarbeidet legger til rette for og fremmer studentenes subjektposisjon, slik at studentene trer frem som aktive og handlingsorienterte i forhold til egen dannelses- og utdanningsprosess. Det betyr at samarbeidet må ha studentenes behov for utvikling som målsetting, samtidig som studentenes autonomiprosess anerkjennes. Samarbeidet må dermed ha særlig

oppmerksomhet mot studentenes aktørskap og integritet, og sørge for å posisjonere studentene som selvstendige subjekt i samarbeidsrelasjonene som etableres. Hensikten med denne tilnærmingen er blant annet å vekke studentenes motivasjon, vilje og egeninnsats, som dannelsesprosessens indre drivkraft. Gjennom en aktiv deltakelse i samarbeidet vil studentene også forstå og oppleve større grad av helhet og sammenheng i lærerutdanningsprogrammene, fordi aktørskap vil stimulerer til økt ansvar for eget utdanningsforløp og ved at lærerutdannerne åpner seg mot studentene når det gjelder hva, hvorfor og hvordan praksisopplæringen skal skje.

Når det gjelder studentenes profesjonsutvikling gjennom praksisopplæring, viser en systematisk forskningsgjennomgang at det er særlig fem områder som bør vektlegges. Praksisopplæringen bidrar til: 1) studentenes sosiale og emosjonelle opplevelser, 2) de praksiserfaringene studentene får, 3) den koblingen studentene gjør mellom teori og praksis, 4) den veiledning studentene mottar og 5) de refleksjonene studentene gjør (Sørensen & Bjørndal, 2021). Vi går ikke inn på disse fem områdene her, men understreker at rammer for praksisopplæring må ha et gjennomgående studentperspektiv som plasserer studentens utvikling og opplevelse i sentrum. Samarbeidet må komme lærerstudentens utvikling og kompetanse til gode.

Når det gjelder studentene, som beveger seg mellom UH-institusjonen og praksisskolene som to samarbeidende læringsarenaer, avdekket Munthe et al (2020) tre mulige fallgruver når det gjelder gjennomføring av studentenes praksisperioder og som samarbeidet mellom de to sektorene bør være særlig oppmerksomme på. Den første handler om hvordan *familiaritet* kan være til hinder for læring eller bidra til feillæring, ved at praksisarenaen ligner på skoler hvor studenten selv har vært elev. Den andre handler om campus og skole som *to verdener* når oppgavene studentene får på lærestedet, som de skal gjøre i praksisperioden, ikke oppleves meningsfulle. Den siste fallgruven omtaler de som *krysspress*, noe som kan oppstå når det er lagt opp til at studenten skal forstyrre skolens ordinære undervisning så lite som mulig (Munthe et al, 2020). Studenten tilpasser seg slike betingelser, men disse fallgruvesituasjonene kan være til hinder for studentenes muligheter for å utforske, utfordre og utvikle ferdigheter for videre læring. Forskning om hvordan praksisopplæring virker på studentenes utvikling og læring bør anvendes aktivt av institusjonene når de begrunner noen av de valgene de gjør. Det er lite referanse til slik forskning i institusjonenes arbeidsdokumenter.

4. Ansvar og innhold i samarbeid om praksisopplæring

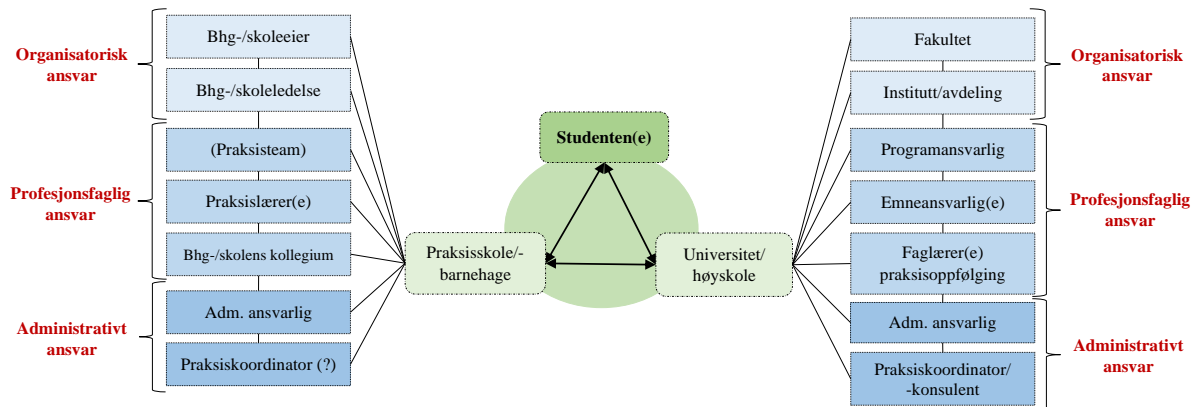
For å få til et godt samarbeid er det viktig å identifisere ansvar og oppgaver i både UH-sektoren og barnehage-/skolesektoren. Det er særlig viktig å ivareta studentenes rettigheter og behov i dette samarbeidet. Det betyr, slik vi har argumentert for i kapittel 3.3, å anerkjenne at samarbeidet skal handle om studentenes dannelses- og utdanningsprosess samtidig som samarbeidet skal gi studenten(e) en aktiv posisjon i samarbeidet.

I tillegg til bakgrunns- og styringsdokumenter omtalt i kap. 2, bygger dette kapitlet på arbeidsdokumenter fra flere lærerutdanningsinstitusjoner. Vi har ikke hatt tilgang til tilsvarende dokumenter fra praksisfeltet. Kapitlet omhandler følgende tema: 1) ansvarsområder og roller, 2) studentenes profesjonsutvikling, 3) rekruttering av praksissted og praksislærere, 4) lærerutdanneres kompetanse, 5) evaluering av praksisopplæring, 6) GDPR og digitale lek- og læringsmiljø og 7) finansiering.

4.1 Ansvarsområder og roller

Institusjonene som inngår i samarbeidet om praksisopplæring har komplementære roller og ansvar som tangerer hverandre. Både kommuner og fylkeskommuner og UH-institusjonene organiserer seg ulikt. Hvordan partene organiserer arbeidet, det vil si hvor i organisasjonene roller og oppgaver skal ivaretas, er et ansvar for den enkelte UH-institusjon og kommune/fylkeskommune/private eier. Størrelsen på de ulike institusjonene (lærerutdanningene, barnehagene og skolene) vil naturlig nok påvirke hvor mange som er involvert i praksisopplæringen. Variasjon gjør det vanskelig å gi et entydig bilde. For mindre institusjoner vil de ulike ansvarsområdene vi har identifisert bli ivaretatt av de samme personene. I større institusjoner vil ansvarsområdene bli ivaretatt av personer som kan ha større organisatorisk avstand mellom seg. Hensikten i dette kapitlet er å identifisere ansvarsområder og deltakere uavhengig av hvordan disse ivaretas på ulike måter.

Gjennomføring av praksisopplæring fordrer at ulike typer oppgaver blir ivaretatt. Fordeling av ansvar for disse er nødvendig for å sikre kvalitet og sammenheng i praksisopplæring, som for den enkelte lærerutdanning betyr å ivareta alle studenter, sørge for integrasjon og progresjon, involverer mange ledere og lærere i barnehager og skoler, og ikke minst å involvere mange fagpersoner i lærerutdanningsmiljøet. Vi har valgt å gruppere oppgavene i forhold; *organisatoriske*, *profesjonsfaglige* og *administrative ansvarsområder*. Dette er ansvarsområder som må ivaretas både av UH-sektoren og barnehage-/skolesektoren. Dette fremkommer også i modellen i figur 4, som ytterpunktene i modellen. I det daglige vil både ansvarsområder og oppgaver kunne overlape hverandre, men for å kunne beskrive og analysere rammene for praksisopplæring er det viktig å identifisere og skille disse områdene.

Figur 4. Rammer for ansvarsdeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene

I gjennomgangen av arbeidsdokumentene fra lærerutdanningsinstitusjonene virker det som disse tre ansvarsområdene blandes noe sammen. For eksempel har noen partnerinstitusjoner skrevet overordnede avtaler som er korte og juridisk bindende, som forankrer partnersenes komplementære ansvar, mens andre har skrevet avtaler som er lange og som virker å være mer som ei praksishåndbok. Hva som bør inngå i avtalene som skrives mellom partene virker å være uklart. Ved en del institusjoner virker det også som arbeidet med praksisopplæring har ei administrativ slagside, med det mener vi at det er mindre oppmerksomhet i arbeidsdokumentene mot hvordan studentenes profesjonsfaglige utvikling skal skje enn om å forvalte den komplekse administrative logistikken som skal til for å få gjennomført opplæringen. Vi anbefaler større grad av bevissthet rundt disse tre ansvarsområdene, for å sikre at de ivaretas og for at vektingen mellom dem trer frem for alle involverte. Vi utdyper kort hva vi tillegger av ansvar til tre nevnte områdene.

4.1.1 Det organisatoriske ansvarsområdet

De organisatoriske oppgavene som må ivaretas dreier seg i hovedsak om forholdet mellom lærerutdanningsinstitusjonen og barnehage-/skolesektor. Det vil si å inngå avtaler, avklare hvem som skal være involvert og hvilke forhold avtalen skal omhandle. Det er også en organisatorisk oppgave å sikre arbeidsdeling, informasjonsflyt, saksbehandlingsrutiner, samhandling og rutiner for evaluering. Disse oppgavene må ivaretas både i lærerutdanningsinstitusjonen og i barnehagene/skolene (av eiere og ledere), mellom samarbeidspartnerne og med studentene; der hensikten er å sammen bidra til et godt system for kvalitet på studentenes praksisopplæring. Når det gjelder lærerutdanningsinstitusjonen fremgår det av studietilsynsforskriften § 4.1 andre ledd at «Kvalitetsarbeidet skal være forankret i institusjonens styre og ledelse på alle nivåer. Institusjonen skal gjennom kvalitetsarbeidet bidra til å fremme en kvalitetskultur blant ansatte og studenter». Dette betyr at de ulike partnerne må vurdere hvordan avtaler om og regulering av praksisopplæringen skal forankres i egne styringsstrukturer.

En gjennomgang av avtaler (se pkt. 2.3) som anvendes av institusjonene i dag viser at det er ulik praksis rundt om i landet når det gjelder grad av formalisering av samarbeidet. Det er også stor variasjon når det gjelder innholdet i avtalene. De avtalene som vi har hatt tilgang på regulerer samarbeid mellom

- lærerutdanningsinstitusjon og barnehage-/skoleeier
- lærerutdanningsinstitusjon og barnehager/skoler
- lærerutdanningsinstitusjon og praksislærer
- praksislærer og student/studentgruppe

Når det gjelder avtaler mellom lærerutdanningsinstitusjonene og barnehage/skole foreligger det ulike typer avtaler i forhold til hvilken status skolene har i samarbeidet, for eksempel om skolene har status som lærerutdanningsbarnehage/-skole (også omtalt som universitetsbarnehage/-skole) eller ordinær partnerskapsbarnehage/-skole. Det gjennomføres også praksisopplæring på skoler uten skrevne avtaler. Praksisopplæring på skoler uten avtale kan for eksempel skje når studenter har rekruttert praksislærere selv og får dette godkjent av lærerutdanningsinstitusjon. I slike tilfeller vil avtalen mellom lærerutdanningsinstitusjon og praksislærer få større betydning. Det er ikke alle lærerutdanningene som har skriftlig avtale med skoleeier. Det er ulik praksis når det gjelder tidsrammen på avtalene, referering til gjeldende rammeplaner og nasjonale retningslinjer, presisering av finansiering osv. I arbeidsdokumentene foreligger det også eksempler på avtaler mellom praksislærer og student/studentgruppe.

Hver lærerutdanningsinstitusjon som inngår samarbeid med barnehager og skoler om praksisopplæring har et *ansvar* for at samarbeidet er regulert gjennom avtaler som presiserer formål, lovverk, innhold/oppgaver, ressurser, varighet osv. Dette er et lederansvar (Jf. Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning § 4-1-2). Avtalene skal sikre at studentenes rettigheter ivaretas og at studentene får godt utbytte av praksisopplæringen i sin utdanning. Det er viktig at det organisatoriske ansvaret ikke hviler på studentene, dvs. at studentene ikke bærer risiko for om praksisopplæringen gjennomføres. Vi anbefaler derfor at lærerutdanningsinstitusjonene inngår avtale om praksisplass selv om studenten selv som finner praksisplassen. Avtalene inngås mellom lærerutdanning og praksisfeltet, og disse bærer risikoen.

Tabell 2. Deltakere som forvalter det organisatoriske ansvarsområdet

Deltakere fra lærerutdanningsinstitusjon	Deltakere fra barnehage/skole
<ul style="list-style-type: none"> - Rektorat og/eller fakultetsledelse - Involverte faginstittutt - Studieprogramledelsen 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnehage- og skoleeier (kommuner, fylkeskommuner og private eiere) - Ledelsen barnehage/skole (styrer eller rektor)

Det organisatoriske lederansvaret i barnehage- og skolesektorene involverer både barnehage- og skoleeier og ledelsen i praksisbarnehager/-skoler som tar imot studenter. I barnehagene og skolene er det overordnede ansvaret for praksisopplæringen som skjer i deres barnehage/skole, forankret hos *styrer eller rektor*. Det er viktig at praksisopplæringen også forankres hos praksislærere og i hele profesjonsfelleskapet/hos de ansatte.

I den enkelte barnehage/skole vil styrer/rector kunne gi ansvaret for det løpende samarbeidet med lærerutdanningsinstitusjonen til en i kollegiet. Det kan for eksempel være en person som får rollen som koordinator for praksisopplæringen i barnehagen eller skolen eller det kan være til en gruppe av lærere, et praksisteam. Det er viktig at barnehagen/skolen sørger for at de personene som følger opp

samarbeidet, har en posisjon internt i barnehagen/skolen som gjøre det mulig å fungere godt i denne funksjonen, for eksempel ved å sørge for at vedkommende har god kontakt med ledelsen og profesjonsfellesskapet. Praksishåndbøkene viser at det varierer hvordan praksis organiseres og hvilket nivå som deltar i samarbeidet.

4.1.2 Det profesjonsfaglige ansvarsområdet

Det profesjonsfaglige ansvarsområdet er regulert av rammeplaner (se pkt. 2.2.2), retningslinjer (se pkt. 2.2.3) og institusjonenes egne styringsdokumenter som forskrift og studie- og emneplaner (se pkt. 2.2.4.1). I tillegg spesifiseres innholdet i noen grad i praksishåndbøker og ulike drifts- og prosedyredokumenter som lærerutdanningsinstitusjonene har utviklet for å gjennomføre studentenes praksisopplæring. Vi har hatt tilgang til drifts- og prosedyredokumenter fra lærerutdanningsinstitusjoner, men ikke fra praksisbarnehagene/-skolene. Det kan derfor være at det i barnehage-/skolesektoren foreligger dokumenter som tilfører samarbeidet noe som vi ikke kjenner til. Det kan være faglige planer for barnehagenes/skolenes faglige virksomhet som får betydning for praksisopplæringen for studentene. I hvilken grad lærerutdanningsinstitusjonene er kjent med disse, er uklart for oss. Det er uansett viktig at studentene blir gjort kjent med dokumenter som er av betydning både for lærerutdanningen og barnehagen/skolen, slik at de kan få et metaperspektiv på egen utdanning og profesjonsutvikling. Det er viktig for at de på best mulig måte kan forberede seg til, gjennomføre og få utbytte av praksisopplæringen. Det er også viktig for at studentene skal få en gradvis mer aktiv rolle i å ta ansvar for egen profesjonsutøvelse i barnehage- og skolesektoren.

Det profesjonsfaglige ansvarsområdet forvalter studentenes profesjonsutvikling, altså det utdanningsfaglige innholdet som de møter før, under og etter praksisperiodene. Det er avgjørende å involvere faglærere fra lærerutdanningene og praksislærerne i skolen i å utvikle og forvalte dette ansvarsområdet. Det er av stor betydning for studentenes profesjonsutvikling at lærerutdannerne i lærerutdanningene og barnehagene/skolene har en felles grunnforståelse for hva studentene skal oppnå gjennom praksisopplæringen. Det betyr at også det profesjonsfaglige ansvarsområdet må være godt beskrevet og at det er rom for at partene som er involvert får reflektere sammen om dette. Innholdet i dette ansvarsområdet er under kontinuerlig utvikling og det er viktig at deltakerne har en aktiv tilnærming til hvordan de anvender og utvikler den kunnskapsbasen som studentene skal bli kjent med gjennom lærerutdanningen. Det handler om det som studentene skal lære og erfare, og også om hvordan de skal bli vurdert. Dette skal vi komme nærmere inn på i kapittel 4.2.

Tabell 3. Deltakere som forvalter det profesjonsfaglige ansvarsområdet

Deltakere fra lærerutdanningsinstitusjon	Deltakere fra barnehage/skole
<ul style="list-style-type: none"> - Studieprogramleder/programansvarlig - Emneansvarlig for praksisemner - Oppfølgingslærer/faglærer - Faglærere fra disiplinlagene (lektor 8-13) 	<ul style="list-style-type: none"> - Rektor/styrer - Praksislærer/praksiskoordinator

Det profesjonsfaglige ansvaret organiseres ulikt i de enkelte barnehagene og skolene. Ved noen skoler er det for eksempel opprettet praksisteam som består av alle som er praksislærere ved skolen.

Dette er team som møtes regelmessig for å planlegge, drøfte og gjennomføre praksisopplæringen. I barnehagene er det ofte færre praksislærere. Her kjenner vi til eksempler på at praksislærere fra flere barnehager møtes og diskuterer profesjonsfaglige spørsmål. Det mest vanlige er at studentene får tildelt en praksislærere, men at denne praksislæreren kan ha flere studenter samtidig. Det betyr at studentene kan få veiledning både individuelt og i grupper. Studentene vil i tillegg i ulik grad bli invitert inn i og blir kjent med barnehagens/skolens profesjonsfellesskap. Studentene kan også møte og bli kjent med andre yrkesgrupper som arbeider i barnehagen eller skolen som for eksempel ledere, miljøarbeidere og assistenter, eller yrkesgrupper som arbeider i andre tjenester rettet mot barn og unge, som praktisk-psykologisk-tjeneste (PPT), barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) og helsesykepleier. Det er viktig å være oppmerksom på at i videregående skole vil det også kunne være aktører som jobber for den voksne delen av befolkningen, for eksempel voksenpsykiatrisk poliklinikk (VOP), fordi elevene har fylt 18 år. Det er av betydning at studentene blir kjent med samarbeid internt i barnehagen og skolen, og samarbeid som barnehagen og skolen har med andre relevante aktører.

4.1.3 Det administrative ansvarsområdet

Administrative oppgaver er knyttet til praksisadministrasjon og saksbehandling. Det administrative ansvarsområdet er viktig for studentene. Det skaper trygge rammer, forutsigbarhet og gir nyttig informasjon, slik at de kan konsentrere seg om å lærings- og erfaringsmulighetene som de får i praksisperiodene. Det er store logistikkutfordringer knyttet til gjennomføring av praksisopplæring, en kompleksitet som må forvaltes av begge partene. De administrative oppgavene vil være forskjellige, der lærerutdanningsinstitusjonen planlegger og forbereder studentene på praksisopplæring, i tillegg til etterarbeid, vil barnehagene og skolene planlegge og forberede mottak og gjennomføring av selve praksisopplæring.

Det administrative ansvarsområdet forpliktes av formelle styringsdokumenter som gjelder for lærerutdanning og skal følge opp avtaler som inngås mellom partene. Dette ansvarsområdet utformer og følger opp rutiner og sørger for systematikk i kvalitetsarbeidet; det forvalter praksisadministrasjon og fortløpende saksbehandling. En gjennomgang av arbeidsdokumentene viser at oppgaver knyttet til dette ansvarsområdet er beskrevet i institusjonenes praksishåndbøker eller på lærerutdanningsinstitusjonens nettside om praksis. I den informasjonen vi har tilgjengelig er det omfattende beskrivelser når det gjelder administrasjon som forvaltes av lærerutdanningsinstitusjonene, og nesten fraværende hva som skjer av administrasjon i kommunene, fylkeskommune og hos private eiere og i barnehagene og skolene. Det kommer gjerne frem hvordan praksisadministrasjonen jobber for å rekruttere barnehager/skoler og praksislærere, hvordan studentene fordeles mellom praksisplassene, informasjon om de enkelte praksisperiodene, praksisoppfølging (skjema for veiledning, praksisrapport osv.) og økonomisk kompensasjon hvis studentene må reise til praksisstedet, mm. Det er mindre informasjon tilgjengelig om hvordan praksisbarnehagene-/skolene jobber med for eksempel mottak av studentene, arbeidsplasser for studentene, opplegget studentene skal være med på, samt studentenes tilgang til digitale systemer, læreplanverk osv. Det er viktig at barnehagens- og skolens administrasjon er involvert i planlegging og gjennomføring av praksisopplæringen. Det handler om oppgaver som utdeling av nøkler, tildeling av arbeids-/kontorplass, gi tilgang til IT-systemer og nødvendig materiell, osv. De administrative oppgavene vil variere mellom størrelse og type institusjon, men handler om at de praktiske rammene for studentenes praksisopplæring må ivaretas. Disse oppgavene er av stor betydning for i hvilken

grad studentene vil kunne delta i profesjonsfellesskapet på lik linje med lærerne, for eksempel om de får tilgang til digitale systemer som de trenger for å kunne gjøre ulike oppgaver i kontakt med barn/elever.

Tabell 4. Deltakere som forvalter det administrative ansvarsområdet

Deltakere fra lærerutdanningsinstitusjon	Deltakere fra barnehage/skole
<ul style="list-style-type: none"> - Direktør eller kontor/administrasjonssjef - Leder av praksisadministrasjon (større institusjoner) - Praksiskoordinator, praksiskonsulent, el. - Økonomikonsulent 	<ul style="list-style-type: none"> - Rektor/styrer - Administrativt personale

4.2 Studentenes profesjonsutvikling

Det er viktig at både de som deltar i UH-sektoren og barnehage-/skolesektoren kjenner innholdet i styringsdokumentene som er omtalt i kap. 2. For å utdype hva partene skal samarbeide om når det gjelder studentenes profesjonsutvikling, må en se styringsdokumentene i sammenheng med lærerutdanningsinstitusjonenes saks- og prosedyredokumenter. I denne delen vil vi utdype hva samarbeidet må handle om og hva partene må avklare seg imellom for at studentenes opplæring skal ivaretas – både i forberedelsene, gjennomføringen og etterarbeidet i praksisopplæring. Vi har valgt å presentere innholdet i samarbeidet under følgende underoverskrifter: 1) omfang, progresjon og sammenheng, 2) læringsutbytte, 3) veiledet, 4) vurdert og 5) variert.

4.2.1 Omfang, progresjon og sammenheng

Omfanget av praksisopplæring er spesifisert i rammeplanene til de ulike lærerutdanningene og beskrives i form av minimum antall dager i praksis, se fullstendig oversikt i tabell 1. Rammeplanene for de ulike lærerutdanningene beskriver hvordan dagene fordeles gjennom studieforløpet. Vi vil synliggjøre ulike formkravene i rammeplanene ved eksempler fra noen lærerutdanningene. For eksempel skal 75 dager i barnehagelærerutdanning fordeles over de to første årene og 25 dager i det siste av de tre årene, i grunnskolelærerutdanningene fordeles 110 dager mellom syklus 1 (80 dager) og syklus 2 (30 dager), og i lektorutdanningen for trinn 8-13 skal 100 dager fordeles over fire av de fem årene. Det er forventet at studentenes for- og etterarbeid ikke inngår som en del av de obligatoriske praksisdagene. Dette er presisert i retningslinjene for barnehagelærerutdanningene, men ikke i de andre utdanningene. Det er uttrykt forventninger om fordeling av praksis mellom ulike barnehage- og skoleslag. For eksempel skal studentene på grunnskoleutdanningen for trinn 1-7 ha praksis både små- og mellomtrinnet, og i lektorutdanningen for trinn 8-13 skal studentene ha praksis både på ungdomstrinnet og i videregående skole. Det er krav om at studentene skal ha praksis i de skolefagene de har valgt å fordype seg i.

Lærerutdanningsinstitusjonene har ulike tilnærminger til det lovfestede antall praksisdager som er nedfelt i rammeplanene. Institusjonene åpner i varierende grad for fravær i praksis for studentene,

der flere institusjoner legger til grunn at alt fravær fra praksis må tas igjen, mens andre institusjoner har laget en grense for praksisfravær på for eksempel 10%.

Til orientering får Pedagogstudentene informasjon fra medlemmer om at praksisfeltets tilnærming til antall dager praksis håndteres ulikt av praksislærere, der det forekommer at praksislærere gir studenten fri de dagene praksislærer ikke underviser i studentens fagvalg.

Når praksisopplæring fordeles over flere år og spesielt i utdanninger som strekker seg over syklus 1 og 2 (gjelder femårige lærerutdanninger), så begrunnes dette med at praksisopplæring skal følge samme progresjon som studiet ellers. Det betyr blant annet å følge prinsippene om progresjon som er beskrevet i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR). NKR presiserer at progresjonen handler om «en stigende grad av kompleksitet; det gjelder selve kunnskapen, ferdigheten, situasjonen den skal anvendes i, og forventningene til selvstendighet, analyse, vurdering og nyskaping hos den som anvender kunnskapen og ferdighetene». Forventning om progresjon stiller krav til at praksislærer på praksisstedet og faglærere fra lærerutdanningsinstitusjon må ha en koordinert og omforent forståelse om en slik progresjon i de ulike praksisperiodene. Et eksempel på et konkret verktøy for å synliggjøre progresjon er «Praksiskort» som Universitet i Oslo har utviklet i tilknytning til lektorutdanningen for trinn 8-13. Praksiskortet brukes i forbindelse med planlegging, gjennomføring og oppsummering av hver enkelt praksisperiode. Praksiskortet beskriver sentrale innholdskomponenter i perioden og studentenes utfordringer, og supplerer dokumentet «retningslinjer for praksis».

Praksisopplæring inngår som en av flere komponenter i et lærerutdanningsdesign. Det vil si at praksisopplæringen henger sammen med studentenes opplæring i fag, didaktikk og pedagogikk. For at studentene skal oppleve helhet og sammenheng i sitt utdanningsløp, må disse komponentene koordineres. Det handler om at innholdet i de ulike praksisperiodene henger sammen med andre emner som skjer i studiet i samme periode, og det kan være at studentene blir bedt om å bruke praksisperiodene til å gjøre ulike oppgaver som de skal anvende senere på campus. For å få dette til må partene samarbeidet nært og godt, slik at ikke integrerende elementer oppleves mer forstyrrende enn nyttige.

I arbeidsdokumentene vi har gått gjennom er omfanget tydelig formulert og ivaretatt. Det er vanskeligere å få oversikt over hvordan progresjon og sammenheng skjer og hvordan kravet oppfylles. Fordi både progresjon og sammenheng er av stor betydning for at studentene skal oppleve stigende grad av kompleksitet og sammenheng mellom utdanningens ulike komponenter, må disse perspektivene være godt synlige for alle involverte.

4.2.2 Læringsutbytte

Læringsutbyttebeskrivelser for praksisopplæring er spesifisert i rammeplanene, og utdypet i de nasjonale retningslinjene for de ulike lærerutdanningene. Disse spesifiserer kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse som studentene skal oppnå gjennom hele utdanningen. Det er i mindre grad spesifisert hvilket læringsutbytte som skal ivaretas gjennom praksisopplæringen. I lærerutdanningsinstitusjonenes studieprogram- og emneplaner vil læringsutbyttene kunne spesifiseres ytterligere. Hvordan læringsutbytte presiseres for hver praksisperiode vil variere. Ved noen lærerutdanninger er det opprettet egne emnebeskrivelser for praksisperiodene, mens andre har inkludert praksis som en del av emnene i PEL eller profesjonsfag. De nasjonale retningslinjene for barnehagelærerutdanningen har ikke egne læringsutbyttebeskrivelser for praksisopplæringen, men

det poengteres at læringsutbyttebeskrivelsene for det enkelte kompetanseområdet, skal være førende også for praksisopplæringen.

I de fleste lærerutdanningene er det redegjort for en sammenheng mellom læringsutbyttet i ulike faglige emner og i praksisopplæringen. Dette ser ikke ut til å være koordinert med det som skjer i skolen/barnehagen i de aktuelle praksisperiodene. Det er i mange tilfelle lagt opp til at studentene skal etablere kontakt med barnehagene/skolene (ved praksislærer) i forkant av praksisperioden slik at de kan få informasjon om hva som skal skje i klassen/barnehagen når de skal være der. Det virker å være ei særlig utfordring å tildele studentene praksisplasser tidlig nok, slik at de får tilstrekkelig med tid til å etablere denne kontakten. Det er viktig for studentene at de får forberedt seg både når det gjelder dette og når det gjelder læringsutbyttebeskrivelsen for den aktuelle praksisperioden. Det skal være progresjon i praksisopplæringen, både i og mellom praksisperiodene. Det virker å være større klarhet om dette i UH-sektoren enn i barnehage-/skolesektoren.

4.2.3 Veiledet

I henhold til rammeplanene skal praksisopplæringen være veiledet. Det er ikke presisert hvordan veiledningen skal foregå og det er ulike praksiser som trer frem i arbeidsdokumentene.

Det mest vanlige er at studentene får tildelt en ny praksislærer fra barnehagen/skolen for hver praksisperiode. Det er derfor i liten grad kontinuitet i veilederrelasjonene i praksisopplæringen i løpet av utdanningene. Det henger ofte sammen med at variasjon (praksisopplæringen skal være variert) når det gjelder fag og sted (se pkt. 4.2.5). for praksisopplæringen er prioritert. Studentene får i tillegg oppfølging fra en faglærer ved lærerutdanningen. Denne personen kan også variere fra praksisperiode til praksisperiode. Det kan være faglærere som er tilknyttet et disiplin-fag, fagdidaktikk eller pedagogikk ved universitetet/høyskolen, og også når det gjelder på dette punktet etterfølges prinsippet om variasjon.

Arbeidsdokumentene viser at studentene ofte får tildelt én praksislærer som veileder gjennom praksisperioden. Denne praksislæreren kan gi veiledning individuelt og/eller for ei studentgruppe. Det virker å være vanlig at studentene møter et lærerteam og ikke kun en praksislærer. I tillegg settes studentene sammen i grupper på mellom 2 og 4 som skal ha praksis hos samme praksislærere/lærerteam.

Det virker ikke å være etablert normer for kvalitet i den veiledningen studentene får mens de er i praksis. I arbeidsdokumentene har vi hatt tilgang på en del skjema som lærerutdanningsinstitusjonene har utviklet for å strukturere og dokumentere veiledning som skjer mellom praksislærer og student, men form og omfang av den veiledningen studentene får er mer uklart. Arbeidsgruppa understreker betydningen av at praksislærere/veiledere skal være tett på og til stede når studentene er i praksis. Den som har ansvar for å veilede studenten må forventes å observere studentenes undervisning, aktiviteter sammen med barnegruppen og annet arbeid.

Det er vanlig at lærerutdanningsinstitusjonene presiserer hvilke temaer som skal tas opp, oppgaver/øvelser som skal gjennomføres og ferdigheter som skal vurderes. Det er også vanlig at studentene har et møte med barnehagens/skolens ledelse når de er i praksis. De kan i tillegg bli ivarettatt av andre lærere fra barnehagen/skolen eller fagpersoner fra andre enheter som barnehagen/skolen samarbeider med i løpet av praksisoppholdet.

I ulike fagmiljøer pågår utvikling og utprøving av digitale verktøy for å forsterke studentenes faglige utvikling i praksisopplæringen. Slike utprøvinger (eksempelvis MOSO til Universitetet i Agder og DIVA til Universitetet i Oslo) og de kvalitetene disse utprøvingene utvikler, er i liten grad synlig i materialet. Det er ikke entydig om hvor mye og hvordan studentene får oppfølging fra universitetet/høyskolen i praksisperiodene og hvor mye ressurser lærerutdanningsinstitusjonene bruker på dette per student. Det pågår diskusjoner i lærerutdanningene om i hvilken grad faglærere fra lærerutdanningsinstitusjonen kan følge opp studentene digitalt mens de er i praksis, eller om praksisoppfølging bør være fysiske besøk.

Enkelte institusjoner har utviklet og prøvd ut ulike digitale og fysiske veiledningsordninger og veiledningstiltak. Arbeidsgruppa vil anerkjenne behovet for denne typen kvalitets- og utviklingsarbeid. Eksempler på dette er *mentorordning* og *digitale veiledningsverktøy*. I lektorutdanningene for trinn 8-13 har ei utfordring vært hvordan studentene kan opprettholde kontakt med praksisfeltet gjennom hele studiet, også i de periodene hvor studentene får undervisning i disiplin-fag og ikke har verken praksisopplæring eller profesjonsfag. Ved flere institusjoner (eksempelvis Universitetet i Oslo og UiT Norges arktiske universitet) er det utviklet og prøvd ut profesjonsrettede mentorordninger i lektorprogrammene. Dette er tilbud til studentene hvor de over tid – i grupper – får møte en mentor fra skolen som tar opp ulike tema/aktiviteter med dem. Det er ikke avklart om mentorordninger kan godkjennes som noen obligatoriske praksisdager. Digitale veiledningsverktøy er også under utvikling og utprøving. Dette er verktøy som er forskningsbasert og som har et særlig fokus på studentenes faglige utvikling.

Gjennomgangen av arbeidsdokumentene avdekker manglende felles forståelse for kompetansekrav når det gjelder veilederkompetanse og erfaring fra læreryrket, og i hvilken grad ambisjonen om at praksislærere skal ha veilederutdanning, er implementert i sektoren. Diskusjonen om veilederkompetanse gjelder både for praksislærer fra barnehage/skole og faglærer fra universitet/høyskolen.

4.2.4 Vurdert

I henhold til rammeplanene for lærerutdanningene skal praksisopplæringen være vurdert. I tillegg til at studentene bør øve på å vurdere seg selv, vil de bli vurdert av praksislærere i skolene og faglærere fra lærerutdanningsinstitusjonen. Andre personer (eksempel: programansvarlig i lærerutdanningsinstitusjonen og styrer/rektor på praksisstedet) kan også bli involvert i vurdering av studenten, og da spesielt hvis studentene er i fare for å ikke bestå praksisperioden. Praksis vurderes etter skalaen bestått/ikke bestått i slutten av hvert studieår eller hver praksisperiode der det inngår vurdert praksis. De enkelte praksisperiodene må være bestått for å fortsette videre i studiet. Det er lærerutdanningsinstitusjonenes eksamensforskrift som fastsetter hvor mange ganger en student kan gjennomføre en praksisperiode.

Hensikten med vurderingene som gjøres i praksisopplæringen, er å veilede og støtte studentens profesjonsutvikling. Hva som skal vurderes og hvordan dette skal foregå kommer frem av dokumenter som emnebeskrivelser, praksishåndbøker eller spesifiserte vurderingsskjemaer. Det er av stor betydning for studentene at det etableres trygghet for få prøve seg på ulike oppgaver i praksisperiodene og å få øve på aktiviteter hvor de ikke lykkes med en gang. Det er derfor viktig at vurderingspraksiser ikke forstyrrer og begrenser studentene, men at måten dette gjøres på skaper

trygge rammer for læring. Praksisopplæringen må i sin helhet være bestått for å avlegge avsluttende eksamen (for eksempel masteroppgave).

I arbeidsdokumentene kommer det frem flere forhold som gjelder vurdering av studentene i praksisopplæringen, og som det er viktig at studentene kjenner til. Vi lister kort opp noe av dette her:

- *Tilstedeværelse og fravær:* Praksisopplæring er en obligatorisk del av lærerutdanningene og studentene må forholde seg til regler for tilstedeværelse og fravær i praksisperiodene. Det er viktig at studentene gjøres kjent med hvordan de får tatt igjen og fullført praksisdager hvor de har hatt fravær.
- *Underveis- og sluttvurdering:* Studentene blir vurdert underveis i praksisopplæringen – i praksisperiodene – og i form av ei sluttvurdering etter endt praksisopplæring. Eksempelvis står det i rammeplanen til lektorutdanningen for trinn 8-13 at «Studentene skal i løpet av de to siste årene i utdanningen ha en sammenhengende praksisperiode med særlig fokus på selvstendig opplæringsansvar. Denne skal utgjøre grunnlaget for en sluttvurdering av studenten.»
- *Egenvurdering:* Det virker å være ulik praksis når det gjelder å involvere og ansvarliggjøre av studenten(e) i form av egenvurdering, men også når det gjelder prosedyrer for å bekrefte at vurderingen er mottatt (for eksempel ved å signere vurderingsskjema) og om hvordan studentene anvender vurderingene de får i en egen utviklingsplan.
- *Dokumentasjon og rapportering:* Lærerutdanningsinstitusjonene har ofte utviklet skjema som skal sørge for likebehandling og dokumentasjon av vurderingene som skjer, både av praksislærer på praksisstedet og av faglærer fra universitetet eller høyskolen under praksisoppfølgingen. I noen av skjemaene vi har sett på redegjøres det for tidsfrister, kontinuitet (overføring fra en praksisperiode til den neste), personvern og konfidensialitet, for å nevne noe. Det er rapportering fra praksisstedet til lærerutdanningsinstitusjonen. Informasjon om studentene deles både muntlig og skriftlig, og lagres. Hvordan dette skal gjøres prosessuelt slik at studentenes personvern og integritet ivaretas på en god måte må være et tema i samarbeidet mellom partene.
- *Fare for «ikke bestått»:* Lærerutdanningene har rutiner for tvilmelding når det oppstår fare for ikke å bestå praksisopplæring. Det er viktig at de involverte partene kjenner disse godt. Studentene må informeres så tidlig som mulig, og veilederne må sørge for at studenten får god veiledning og anledning til forbedring.
- *Klageadgang:* Praksisopplæringen blir vurdert og er da underlagt lærerutdanningsinstitusjonen sitt eksamensreglement. Alle universiteter og høyskoler skal opprette nemd med oppgave å behandle saker som berører studentene. Institusjonene skal i tillegg utarbeide prosedyrer for klageadgang, som skal være lett tilgjengelig for studentene.
- *Skikkethetsvurdering under praksisopplæring:* Lærerutdanningene skal ha gode rutiner for skikkethetsvurdering. I Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning (2006) presiseres det at skikkethetsvurdering skal avdekke om studenten har de nødvendige forutsetninger for å kunne utøve yrket. En student som utgjør en mulig fare for liv, fysisk og psykisk helse, rettigheter og sikkerhet til barnehagebarn eller elever er ikke skikket for yrket. Det skal gjøres en løpende skikkethetsvurdering av alle studenter gjennom hele studiet – inkludert i praksisopplæringen – som skal inngå i en helhetsvurdering av studentens forutsetninger for å kunne fungere i yrket. Hvis det er begrunnet tvil om en student er

skikket, skal det foretas en særskilt skikkethetsvurdering. Forvaltningslovens regler om saksbehandling gjelder ved særskilt skikkethetsvurdering. Paragraf 3 i forskriften om skikkethet presiserer vurderingskriterier som gjelder for lærere i barnehage og skole. Ved godkjent utdanning er studenten vurdert som skikket for yrket.

4.2.5 Variert

I henhold til rammeplanene for lærerutdanningene skal praksisopplæring være variert. I arbeidsdokumentene trer variert frem som både variasjon i type praksissted og i type praksisopplegg.

Når det gjelder **variasjon i type praksissted**, er det i noen rammeplaner stilt krav til variasjon i form av krav til fordeling av *praksisdager på ulike år/trinn* i barnehage-/skolesystemet og om det er anledning til å gjennomføre *praksis på alternative arenaer*. For eksempel skal studentene i grunnskolelærerutdanningen for trinn 5-10 ha praksis både i barneskolen og i ungdomsskolen, og i yrkesfaglærerutdanningen skal studentene ha praksis både i skolen og i bedrift. I andre rammeplaner gis det muligheter for variasjon. I lærerutdanning i praktiske og estetiske fag kan institusjonen selv beslutte om studentene kan avlegge inntil 30 dager praksis ved alternativ praksisarena, for eksempel kulturskole eller folkehøyskole. Norsk kulturskoleråd ønsker at lærerutdanningsinstitusjoner skal bruke kulturskolen som praksisplass, og har tatt initiativ til dialog om hvordan slik praksis kan bli best mulig. Målet er å etablere en felles forståelse og en felles standard for hva som er god praksis for studenter i lærerutdanning når kulturskolen er praksisarena. Hensikten er å bidra til økt bruk av kulturskolen som praksisarena.

Arenaer som nevnes som alternative praksissteder, men som ikke anvendes i utstrakt grad, er andre kommunale tjenester som inngår i det som gjerne omtales som «laget rundt barnet» (barnevern, PPT, skolehelsetjenesten, helsestasjon for ungdom, og andre kommunale tjenesteytere rettet mot barn og unge). I tillegg nevnes andre former for praksis, som praksis på et vitensenter, deltakelse i ei profesjonsmentorordning (mentor fra skolen) eller analysepraksis (analysere data fra barnehager/skoler). Det virker å være litt uavklart mellom de ulike lærerutdanningene hvor fleksibelt rammeplanene kan tolkes og hvorvidt institusjonene selv kan godkjenne alternative praksisarenaer og praksisopplegg som del av obligatorisk praksisopplæring. Vi vurderer det slik at det er et behov for å se nærmere på mulighetene for læring som ligger i variasjon i type praksissted.

To andre typer praksis som dukket opp i arbeidsdokumentene er anledning til å gjennomføre praksis ved eget arbeidssted og praksis i utlandet. Når det gjelder det første – *praksis på eget arbeidssted* – virker det som om det er enighet om å unngå dette. Dette støttes også av forskning, som omtaler høy grad av familiaritet som ei fallgrube (Munthe et al, 2020). Det handler om at studentene skal få rom til å lære og om vurderingen som praksislæreren skal gjøre. Det kan oppstå habilitetsproblemer. I noen rammeplaner åpnes det opp for praksis ved eget arbeidssted, for eksempel i lektorutdanningen for trinn 8-13, yrkesfaglærerutdanningen for trinn 8-13, PPU-A og i PPU- Y, står det følgende: «Studenter som er tilsatt i skolen, bør ha minimum 50 % av praksis på annen skole enn egen arbeidsplass.» Det er ikke tilsvarende presiseringer i rammeplanene for grunnskolelærerutdanningene. Barnehagelærerutdanningen har en egen ordning med arbeidsplassbasert barnehagelærerutdanning (ABLU, les <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/etter-og-videreutdanning/arbeidsplassbasert-barnehagelarerutdanning/>). Praksis på egen arbeidsplass er ikke omtalt i rammeplanen for barnehagelærerutdanningen.

Når det gjelder *praksis i utlandet* skal studentene få muligheten til dette. Det er forventet at lærerutdanningsinstitusjonene legger til rette for internasjonalisering og mobilitet i programplanene for de ulike utdanningene. Det betyr at studentene skal ha muligheten til å ta deler av studiet – inkludert praksis – i utlandet. Det er flere lærerutdanningsinstitusjoner som den senere tiden har utviklet og prøvd ut ulike former for utenlandspraksis.

Når det gjelder **variasjon i type praksisopplegg**, har vi identifisert flere måter å organisere praksisperiodene til studentene. Det handler eksempelvis om at studentene kan være på et praksissted alene eller i studentgrupper, at de har en praksisperiode som er tverrfaglig eller imøtekommer spesifikke fagvalg, eller at det er utpekt spesifikke målsettinger med praksisperioden. De ulike lærerutdanningene har utviklet et bredt spekter av praksisopplegg. For eksempel har studentene i lektorutdanningene for trinn 8-13 oftere individuell praksis og parpraksis enn i grunnskolelærerutdanningene, hvor det er vanligere å være i praksis på en skole i større grupper (opptil 4 studenter hos en praksislærer). Det er også i ulike grad spesifisert i rammeplanene om studentene skal få praksisopplæring i de skolefagene de har valgt å fordype seg i. Det varierer i hvilken grad studentene får praksis i alle fagene de har valgt, slik som de får i lektorutdanningene for trinn 8-13 når studentene har 2 fag. I andre utdanninger kan det være vanskelig å sørge for like mye praksis i alle fagene, som i grunnskolelærerutdanningene for trinn 1-7 når studentene har 4 fag. I flere av utdanningene har de ulike praksisperiodene ulikt fokus, for eksempel observasjonspraksis, assistentpraksis, overtakelsespraksis, punktpraksis, fokuselev, analysepraksis eller langpraksis. Disse tre formene for variasjon i praksisopplegg – antall studenter, fagvalg, fokusområder – virker å være både regulert og utgjøre et handlingsrom for lærerutdanningsinstitusjonene. Men, det bidrar også til økt kompleksitet når det gjelder logistikk og gjennomføring av praksisopplæringen. Det kommer i liten grad frem i hvilken grad studentene skal få oppfølging i de ulike praksisoppleggene (form og omfang i oppfølging fra lærerutdanningsinstitusjonen) og om hvem som skal følge dem opp fra lærerutdanningsinstitusjonens side (faglærere fra pedagogikk/PEL/profesjonsfag eller skolefag/disiplinfag).

Når det gjelder variasjon – både i type praksissted og praksisopplegg – er ikke denne beskrivelsen uttømmende. Det virker å være et potensial når det gjelder videreutvikling, utprøving og forskning på ulike kvaliteter (variasjon) som bidrar til studentenes profesjonsutøvelse.

4.3 Rekruttering av praksissted og praksislærere

Rekruttering av praksisbarnehager/-skoler og praksislærere er et omfattende og kontinuerlig arbeid for lærerutdanningsinstitusjonene, og er ei særlig utfordring for samarbeidet mellom de to sektorene. I arbeidsdokumentene finner vi noe informasjon om rekruttering av praksisplasser, men det står ingenting om dette i avtalene mellom lærerutdanningsinstitusjonene og barnehagene/skolene. For mange lærerutdanningsinstitusjoner handler det om å få nok praksisplasser, og det overskygger arbeidet med å samarbeide om det kvalitative innholdet i skolen eller i praksisopplæringen. Et forpliktende samarbeid mellom UH-sektoren og barnehage-/skolesektoren, når det gjelder å dimensjonere og avklare antall praksisplasser, er viktig for å sikre rekruttering av praksisplasser til alle studentene i god tid før praksisperiodene starter. Dette er en oppgave, som når det ikke fungerer godt, får konsekvenser for andre kvaliteter i praksisopplæringen. Det kan også føre til misnøye hos både studentene og praksislærerne når institusjonene er på etterskudd med dette arbeidet. Studentene og praksislærerne har behov for informasjon om hvem

de skal møte i praksis, i god tid før praksisperioden starter, slik at de kan etablere kontakt og utveksle informasjon for å forberede seg godt til praksisperiodene.

Rekruttering av praksissteder og praksisplasser er en kompleks administrativ oppgave. Det handler både om å etablere og formalisere samarbeidet mellom lærerutdanningsinstitusjoner, barnehage-/skoleeiere, og barnehager/skoler og å rekruttere praksislærere i forhold til det behovet som lærerutdanningsinstitusjonen har. Det er krevende å fordele studentene i praksis slik at variasjon i den enkelte students praksisplan gjennom studiet innfrir kravene som følger den enkelte lærerutdanningen; når det gjelder type praksissteder og type praksisopplegg (se pkt. 4.2.5). Studentene gjør sine fagvalg/fordypningsvalg på gitte tidspunkt i utdanningsforløpet, som gjør at lærerutdanningsinstitusjonene ikke har oversikt over hvilke behov de har for praksislærere før disse valgene er gjort. Det fordrer at samarbeidet håndterer en viss grad av fleksibilitet når det gjelder rekruttering av både praksissteder og praksislærere, slik at behov for variasjon justeres i forhold til de studentkullene samarbeidet skal ivareta.

I mange barnehager/-skoler er det praksislærere som tar imot studenter flere ganger i året og over mange år. Det kan være krevende for de barn, elever og lærerne det gjelder. Det er derfor viktig å ha en god dialog med skolene og praksislærerne om motivasjon, kapasitet og eventuell slitasje.

For studentene er det viktig å vite at de er garantert praksisplasser i henhold til beskrivelse av praksisopplæringen i studiets programplan. Det er også viktig at institusjonene og praksisstedene er behjelpelig med tilrettelegging når det er behov for det, eksempelvis ved funksjonshemminger eller studentenes familiære forhold/omsorgsbehov. Det er viktigste er at institusjonene er forberedt og har tiltak å sette til verks ved behov i slike situasjoner. For studenter kan det handle om behov for universell utforming på praksisstedet, forhold som gjør det vanskelig å reise hjemmefra eller behov for å få dekket kostnader.

Det er flere tema som har dukket opp når det gjelder rekruttering av praksisplasser, som arbeidsdokumentene vi har hatt innsyn i ikke berører. Et tema handler om prioritering og rekruttering av skoler utenfor nærområdene til lærerutdanningsinstitusjonene. Det kan være distriktpolitisk viktig å samarbeide om lærerutdanning for et bredt spekter av skoler, fordi det også bidrar til skoleutvikling og rekruttering til læreryrket i distriktene. For skolene kan det være en stor gevinst for faglig utvikling å involvere seg i lærerutdanningene, og for mange skoler vil det ikke være økonomisk bærekraftig å la studentene reise langt og bo dyrt for å få gjennomført praksisopplæringen. Men i en diskusjon om skoleutvikling over hele landet kan det være gode grunner til å likevel prioritere denne typen rekruttering.

4.4 Lærerutdanneres kompetanse

Fellesansvar for lærerutdanning forutsetter at både praksislærere i barnehage og skole, og ansatte i lærerutdanningene anser seg selv som lærerutdannere. I styringsdokumentene for lærerutdanningene forventes det at barnehager/skoler/eiere som er involvert i lærerutdanning, har kompetanse om lærerutdanningen de er involvert i og at praksislærere har tilstrekkelig kompetanse til å imøtekomme studentenes behov (se vedlegg 3 for omtale av kompetansekrav i nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene). Det forventes også at lærerutdanningsinstitusjonene og faglærere har kompetanse om barnehage og skole og kan anvende denne i fag og emner gjennom hele studieprogrammet, også i praksisopplæringen. Kompetanse er ønskelig, men det er ulike meninger om hvilken type og omfanget av kompetansen som er relevant.

4.4.1 Veiledningskompetanse i barnehage og skole

I retningslinjene for alle åtte lærerutdanningene omtales kompetansen i samarbeidet om praksisopplæringen. Kompetansen til praksislærer i barnehage og skole som veileder studenter i praksisopplæringen, er spesielt vektlagt. I retningslinjene for barnehagelærerutdanningen stilles det krav om minimum 30 studiepoeng videreutdanning i veiledning, mens det i retningene for grunnskolelærerutdanningene er ønskelig med minst 15 studiepoeng i veiledning for å være praksislærer. Kravet om veilederkompetanse i barnehagelærerutdanningen er absolutt og omfanget er dobbelt av det som kreves av formell kompetanse for praksislærere som veileder i grunnskolelærerutdanningen. I grunnskolelærerutdanningene er formell veilederkompetanse ønskelig og av 15 studiepoengs omfang.

Det stilles spesielt strenge krav til praksislærere i skolen i PPU. Disse skal ha tilfredsstillende faglig fordypning, og det er ønskelig med minimum 60 studiepoeng fordypning i undervisningsfaget. Praksisveileder bør ha gjennomgått videreutdanning i veiledning på minimum 15 studiepoeng eller forpliktet seg til å starte slik utdanning samt minimum 3 års undervisningserfaring. Videre står det i retningslinjene for lektorutdanningen at for «lærerutdanning som kvalifiserer for ansettelse og undervisning i ungdomsskolen og i videregående opplæring stilles i tillegg krav om at skolen skal ha faglige ressurspersoner som har kompetanse på forskning og utviklingsarbeid». Retningslinjene omtaler ikke forventninger til andre funksjoner eller krav til kompetanse for å utføre andre oppgaver som del av praksisopplæringen. En kan for eksempel se for seg andre krav og/eller forventninger til faglærere, praksiskoordinator og/eller ledelse i barnehage og skole.

Samtidig som retningslinjene er svært tydelig på ønsket kompetanse til lærere som skal veilede studenter i praksisopplæringen, er det mange som ikke har denne kompetansen. Mange av disse ønsker videreutdanning i veiledning. Det er også mange lærere som har formell veilederutdanning, men som ikke veileder studenter i praksisopplæring. Dette kan skyldes ulike årsaker, for eksempel at det ikke er rom for veiledningsoppgaver i lærerens arbeidsplan eller at læreren selv ikke ønsker å veilede. Å være motivert for oppgaven er avgjørende for en god veileder for studenter i praksisopplæringen. Veiledning er et underutforsket tema og det er stort behov for mer forskning på betydningen av veiledning. Forskning viser at veiledning og formell veiledningskompetanse bidrar til læring og økt selvtillit i rollene som lærer og veileder (de Lange, 2018; Lejonberg, 2019), avhengig av innretningen. Vi vil anta at disse forskningsresultatene også kan gjelde for studenter under veiledning. Dette er et felt med et stort behov for et bredere kunnskapsgrunnlag og arbeidsgruppa anbefaler at det settes av mer ressurser til forskning og utviklingsarbeid om veiledning av studenter i praksisopplæringen.

4.4.2 Kompetanse i lærerutdanningsinstitusjonene

I forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften) stilles det i § 2-3 syvende ledd, krav om at i studietilbud med obligatorisk praksis skal fagmiljøet tilknyttet studietilbudet ha relevant og oppdatert kunnskap fra praksisfeltet. Dette betyr at fagmiljøet ved lærerutdanningsinstitusjonen skal ha kjennskap til og kompetanse fra praksisfeltet. Det sentrale lovverket stiller ikke krav om at hver enkelt faglærer fra lærerutdanningsinstitusjonene som møter studenter i praksisopplæringen, har kompetansen. Hvordan institusjonene fyller kravet er lite debattert i sektoren. Hvem i fagmiljøene har kompetansen? Hvilke oppgaver utfører disse i

lærerutdanningene? I materialet vi har hatt tilgjengelig kan vi ikke finne hvilken kompetanse faglærerne som møter studentene i praksisopplæringen har. Vi kan heller ikke finne om kompetansen til faglærere fra lærerutdanningsinstitusjonen kommuniseres til samarbeidspartnere i praksisfeltet. Kompetansen til praksisadministrasjonen i universiteter og høyskoler er også i liten grad omtalt og diskutert.

Studietilsynsforordningen krever høyere kompetanse i fagmiljøet tilknyttet studietilbudet og mer publisering av institusjoner med studier som fører frem til mastergrad, enn studier som fører frem til bachelorgrad. Lektorutdanningen ble et femårig integrert studium i 2013, grunnskolelærerutdanningene i 2017 og lærerutdanning i praktiske og estetiske fag i 2020. Dermed har behovet for lærerutdannere med førstestillingskompetanse (førstelektor, dosent, førsteamanuensis og professor) økt. Ulvik og Smith (2018) finner at «lærerutdannere gjerne vil utvikle seg, men til tross for ulike erfaringer og kunnskaper uttrykker de først og fremst behov for å utvikle forskningskompetanse. De synes å leve opp til nasjonale og institusjonelle forventninger der det er publikasjoner som betyr noe både ved ansettelse og opprykk. Dette medfører at det blir mindre oppmerksomhet rettet mot andre deler av jobben for eksempel undervisningsdelen.» Vi antar at det samme vil gjelde for praksisopplæring. For å styrke undervisningen og praksisopplæringen i lærerutdanningene må det utvikles tiltak og incentiver som gjør det attraktivt for faglærere ved institusjonen å utføre disse arbeidsoppgavene. Lærerutdanningsinstitusjonene har også et særlig ansvar for å forske på praksisopplæring.

Fra 2016 er det i forskrift om ansettelse og opprykk stilt strengere krav til grunnleggende kompetanse for undervisning og veiledning på universitets- og høyskolenivå, en form for «lærerutdanning» for ansatte i undervisnings- og forskerstillinger ved universiteter og høyskoler. Som grunnlag for fast ansettelse må alle gjennomføre et program som består av relevante kurs, praktisk undervisning og opparbeide grunnleggende ferdigheter innen planlegging, gjennomføring, evaluering og utvikling av undervisning og veiledning. De fleste institusjonene har utviklet et eget program for undervisning i høyere utdanning og innholdet kan derfor være noe ulikt. For institusjoner som tilbyr studieprogram med obligatorisk praksisopplæring, vil det være av betydning for kvaliteten i opplæringa at de ansatte i institusjonene har kompetanse om oppfølging av studenter i praksisopplæring. Vi anbefaler at veiledning og oppfølging av studenter i praksisopplæring inngår som element i UH-institusjonenes program for grunnleggende kompetanse for undervisning og veiledning på universitets- og høyskolenivå, spesielt ved institusjoner som tilbyr studieprogrammer med obligatorisk praksis.

4.4.3 Gjensidig kompetanseutvikling

Gjennomgangen av institusjonenes praksishåndbøker viser at de fleste maler til avtaler omtaler gjensidig kompetanseutviklings samarbeid mellom lærerutdanningsinstitusjonen og praksisfeltet. Hva dette konkret innebærer er ikke omtalt. Erfaring i arbeidsgruppen tilsier at dette gjelder ulike typer etterutdanningstilbud, for eksempel som del av lokal/regional kompetanseutvikling. Også videreutdanning i for eksempel veiledning og teori og metode for å styrke utviklingsarbeidet i barnehagen og skolen, inngår. Det er av stor betydning at videreutdanning også inngår i en fremtidig gjensidig kompetanseutvikling.

Barnehagens og skolens bidrag inn i lærerutdanninger, kompetanseheving av de ansatte på lærerutdanningsinstitusjonene, forskning og utviklingsarbeid kan også være del av kompetanseutviklingen. Ut fra hva vi kan lese av malene samt våre erfaringer, stiller vi spørsmål ved om praksisfeltet og lærerutdanningsinstitusjonene har felles oppfatning av hva gjensidig kompetanseutvikling er og kan være. Videre om det har vært arbeidet tilstrekkelig for å oppnå «gjensidig» kompetanseutvikling. Med «gjensidig» mener vi et samarbeid for å styrke kompetansen både i praksisfeltet og i lærerutdanningsinstitusjonene. Avtalene bærer generelt preg av at det er lærerutdanningsinstitusjonene som har kompetansen de skal dele med barnehage og skole. Det er lite omtale av barnehagene og skolens kompetanse og at denne profesjonskompetansen er avgjørende for å utdanne fremtidige profesjonsutøvere til læreryrket. Vi viser til kap. 4.3.2 der vi ikke kan finne krav og forventninger til faglærere og andre ansatte ved lærerutdanningsinstitusjonen. Vår erfaring er at noen partnerskap mellom lærerutdanning og praksisfeltet har kommet et stykke på vei. I disse partnerskapene er målet gjensidig erfaringsutveksling og kompetanseutvikling både i og mellom praksisfeltet og i lærerutdanningen. Praksisen i disse partnerskapene er lite synlig i praksishåndbøkene, avtaler og andre aktuelle dokumenter, men i forskning om praksisopplæring og partnerskap omtales nye praksiser som for eksempel dialogseminarer, samarbeid om forskning, delte stillinger og hospitering hos hverandre (se for eksempel publikasjoner fra ProTed Senter for fremragende lærerutdanning).

4.5 Evaluering av praksisopplæringen

Kvaliteten på praksisopplæring bør jevnlig og systematisk evalueres for å sikre at opplæringen opprettholder ønskelig kvalitet og kontinuerlig videreutvikles og oppdateres i forhold til forskning og utvikling i profesjonen. Evalueringene skal gjøres både av studentene, faglige og administrative ansatte både i lærerutdanningene og i praksisbarnehagene/-skolene. Evalueringer bidrar til å gi studentene en aktiv rolle i kvalitetsarbeidet, som kan føre til fokus på studentens læringsprosesser og til forankring av arbeidet med utdanningskvalitet i begge sektorene.

Evalueringen av praksisopplæringen kan også ses i sammenheng med opplæringslovens bestemmelse om at kommunene og fylkeskommunene skal sørge for at skolene jevnlig vurderer i hvilken grad organiseringen, tilretteleggingen og gjennomføringen av opplæringen medvirker til å nå målene som er fastsatt i Læreplanverket for Kunnskapsløftet (opplæringsloven § 13-3e). Dette er viktig for å synliggjøre de ulike målsettingene mellom lærerutdanningene, og skole og barnehage, og dermed ulike målsetninger med praksisopplæringen. På den andre siden kan det bidra til å gjøre praksisopplæringen til en mer integrert del av skolens (og barnehagens) ordinære virksomhet og bidra til utviklingsarbeid. Hvordan påvirker praksisopplæringen barnas og elevenes utvikling og læring og hvordan kan den bidra til kvalitetsutvikling i barnehagen og skolen?

4.5.1 Lærerutdanningsinstitusjonenes system for oppfølging av utdanningskvalitet

Alle universiteter og høyskoler skal ifølge forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (Studietilsynsforskriften, 2017, § 4-1) ha ordninger for systematisk å kontrollere at alle studietilbud tilfredsstillt kravene i forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning. Med kvalitetsarbeid menes det arbeid som utføres gjennom institusjonens eget system for kvalitetssikring. Videre skal institusjonens kvalitetsarbeid dekke alle vesentlige områder av betydning for kvaliteten på studentenes læringsutbytte (jf. § 4-1).

Praksisopplæringen er et vesentlig område av betydning for kvaliteten på lærerstudentenes læringsutbytte, og skal inngå i institusjonens kvalitetsarbeid som gjennomføres i samsvar med institusjonens eget kvalitetssikringssystem. All praksisopplæring skal kvalitetssikres. Dette gjelder praksisopplæring som gjennomføres i skoler, barnehager, kulturskoler, i utlandet eller ved andre aktuelle og relevante samarbeidspartnere. I retningslinjene for alle lærerutdanningene legges et systematisk kvalitetsarbeid til grunn for praksisopplæringen. Det er viktig at både lærerutdanningsinstitusjonen, studentene og praksisbarnehagene/-skolene er involvert i evalueringsarbeidet, og at det er et tema som behandles når partene møtes. Hensikten er gjensidig læring og kontinuerlig utvikling av kvalitet, som en del av samarbeidet.

4.5.2 Studentenes og praksisfeltets involvering og medvirkning

Praksishåndbøkene viser at praksisopplæringen inngår i alle institusjonenes kvalitetsarbeid. Men i praksishåndbøkene beskrives ikke, med noen unntak, hvordan evalueringen av praksisopplæringen gjennomføres, hva evalueringen inneholder og hvem i praksisopplæringen som deltar i evalueringen. Noen institusjoner beskriver kort at lærerutdanningsinstitusjonen er ansvarlig. Andre at evaluering gjennomføres syklisk, for eksempel hvert tredje år.

Ut fra institusjonenes kvalitetssikringssystem kan vi lese at ved de fleste lærerutdanningsinstitusjonene gjennomfører studentene enten en midtveisevaluering der de blant annet kan gi innspill på opplegget med mulighet for å justere det, eller en evaluering i etterkant av praksisperioden. Universitetet i Stavanger (UiS) skriver i *Dokumentasjon knyttet til praksis for grunnskolelærerutdanningene ved UiS Studieprogram M-GLU 1-7* hvem som deltar i kvalitetsarbeidet, hva som legges til grunn og hvordan innspillene brukes. I dokumentet står det: «Kvalitetsutvikling i praksis består av studentevaluering av praksis, praksisstedets evaluering av UiS og praksis og UiS sin evaluering av praksissted. Disse tre evalueringene ligger til grunn for dialog mellom studenter, praksissted og UiS.»

Hvilke studenter som har praksisopplæring i hvilke barnehager eller skoler er ofte lett tilgjengelig informasjon ved lærerutdanningsinstitusjonene. I praksisopplæringen er det lagt opp til en relativt tett samhandling mellom praksislærer/praksisteam og studentene. Praksislærer veileder studentene og bidrar i vurderingen av studentene. Pedagogstudentenes spørreundersøkelse om praksisopplæringen gjennomført i 2021 (Respons analyse, 2021, s. 53) viser at studentene opplever praksisopplæringen som «både er mest og minst fornøyd med» med i lærerutdanningen. Noen studenter er heldige med praksisopplæringen, andre ikke. Hele fire av ti studenter svarer at de har vurdert å slutte i lærerutdanningen og praksisopplæringen trekkes frem som årsaken (ibid:47). Det kan være utfordrende å gi tilbakemelding til lærerutdanningsinstitusjonen om hva som ikke fungerte tilstrekkelig. Undersøkelsen viser at studentene etterlyser muligheter for å evaluere praksislærer og praksisopplegget på en måte som sikrer konfidensialitet.

4.6 GDPR og digitale lek- og læringsmiljø

Skolen har de siste årene startet en stor digital omstilling fra at digitale læremidler og andre ressurser har vært et supplement, til at de i større grad blir likestilt papirbøker eller blir et førstevalg. Dette er blitt mulig gjennom at de fleste kommuner og fylkeskommuner har investert i en digital enhet pr elev (ofte omtalt «1:1»), slik praksis har vært i videregående opplæring siden 2007. I rammeplanen for barnehage er det også forventninger til bruk av digitale verktøy og ressurser i pedagogisk praksis.

Dette innebærer at lærerstudenter på alle utdanningstilbud har behov for å få kompetanse om digitale lek- og læringsmiljø samt administrativ bruk av dette i eksempelvis samarbeid med hjemmet.

Bruk av digital læringsteknologi og læringsressurser krever annen kompetanser av lærerne og skoleledere enn bruk av trykte læremidler. I tillegg til pedagogisk og didaktisk nytteverdi, må vurderingene rundt hensiktsmessig bruk også inkludere hvordan man ivaretar personvern, informasjonssikkerhet og universell utforming. For å få en god utnyttelse av tiden lærerstudentene er i praksis, bør studentene ha mulighet til å få kjennskap og tilgang til å utforske ulike relevante læringsteknologier og digitale tjenester før disse skal prøves ut med barn og elever i praksisperioden. Lærerstudentene må også sikres tilpasset tilgang og kunnskap til å ta i bruk disse systemene på en sikker måte mens de er i praksis.

Lærerstudentene får gjennom sin praksis kjennskap og tilgang til personopplysninger om elever og ansatte på skolen. De må derfor ha nødvendig kunnskap om personvern og informasjonssikkerhet slik at de behandler persondata de får tilgang til på en forsvarlig måte. I forskrift til opplæringsloven (2006, §22A-2) heter det at «Kommunar og fylkeskommunar skal sørge for at den som arbeider for verksemda, har nødvendig kunnskap om personvern og informasjonstryggleik før vedkommande får tilgang til personopplysningar.». Dette ansvaret må ses i sammenheng med UH-sektorens ansvar for lærerutdanningene, inkludert praksis.

4.7 Finansiering

Finansieringen av praksisopplæringen er del av den helhetlige finansieringen av et studieprogram i høyere utdanning. Dette betyr at dagens finansieringssystem ikke gir høyere finansiering til en utdanning med obligatorisk praksisopplæring enn til en utdanning uten praksis.

Dagens finansiering av studieprogram i høyere utdanning er delt inn i kategoriene A-F der A gir høyest finansiering og F lavest (Kunnskapsdepartementet, 2022). Finansieringssystemet gir uttelling for antallet studiepoeng studentene har avlagt. Praksisopplæringen er ofte integrert i profesjonsfaget, pedagogikk eller undervisningsfag. I de seinere årene har noen institusjoner organisert praksisopplæringen i egne emner i programplanen. Disse emnene gir uttelling i 0 (null) studiepoeng.

Lærerutdanningene finansieres i kategoriene C, D og E. Utdanningene i kategori D er primært på mastergradsnivå, men utdanningene i kategori E er lærerutdanninger som fører frem til bachelorgrad. Et unntak fra dette er faglærerutdanningen der studieretningene er avgjørende for om utdanningen plasseres i kategori C, D eller E. For eksempel er de femårig integrerte lærerutdanningene på 300 studiepoeng. Praksisopplæringen skal være integrert i studiepoengene. Dette bidrar til å gjøre lærerutdanningene betydelig dyrere enn andre utdanninger uten obligatorisk praksisopplæring. Når praksisopplæringen ikke er særskilt finansiert, vil det være opp til institusjonene å prioritere ekstra penger til praksisopplæring.

I Meld. St. 14 (2022-2023) Utsyn over kompetansebehovet i Norge (side 106) skriver regjeringen at de «ikke er lagt til grunn at systemet skal dekke alle kjerneoppgavene i sektoren. At det resultatbaserte finansieringssystemet ikke inneholder en indikator for én gitt type resultat, kan derfor ikke tolkes som et signal om at dette resultatet er nedprioritert eller ikke ønsket».

Alle universiteter og høyskoler har egne interne budsjetteringsnøkler ut fra institusjonenes sammensetning og egne prioriteringer. Det er opp til den enkelte institusjon å vurdere om

budsjettene for hver enkelt utdanning, og videre om utdanninger med obligatorisk praksisopplæring har behov for større budsjetter. Praksisopplæring er svært kostbar, og institusjonene legger ulike ressurser inn i den. At hver enkelt institusjon vurderer lokale behov, betyr at samme lærerutdanning, herunder praksisopplæringen, kan være finansiert ulikt mellom de enkelte institusjonene. Kvaliteten på studentenes praksisopplæring vil avhenge av mulighet for samarbeid, kompetansehevingen til praksisfeltet og lærerutdanningsinstitusjon, og dermed av ressurser. Ikke minst er studentenes mulighet til å delta i en praksisopplæring som dekker alle oppgaver som inngår i læreryrket, avgjørende.

4.7.1 Godtgjøring for praksisopplæring

Lærerutdanningene er bygd opp slik at praksisopplæringen i mange utdanninger er en integrert del av enten profesjonsfaget/ pedagogikk eller av undervisningsfag/ kunnskapsområder.

Øvingslæreravtalen (kap. 2.3.2) regulerer antallet studenter i praksisopplæring. I tillegg regulerer øvingslæreravtalen at det utbetales godtgjøring for funksjonen som øvingslærer. Dette betyr at for de lærerutdanningene som følger øvingslæreravtalen, betaler lærerutdanningsinstitusjonene godtgjøring for praksisopplæringen til den enkelte praksislærer i henhold til avtalen om lønns- og arbeidsvilkår for øvingslærere.

Øvingslæreravtalen åpner for lokale avtaler om partene er enige om dette. Lokale avtaler er blitt vanligere, og spesielt i forbindelse med partnerskapsamarbeid i lærerutdanningsbarnehager og lærerutdanningskoler. Barnehager og skoler godtgjøres ulikt. Arbeidsgruppen sitter ikke på en fullstendig oversikt over eventuell godtgjøring i de lokale avtalene. Praksishåndbøkene viser at på PPU og i lektorutdanningen er det vanligst å godtgjøre praksislærer individuelt. I barnehagelærerutdanningen og i grunnskolelærerutdanningene er det flere ulike ordninger. Noen lærerutdanningsinstitusjoner godtgjør praksislærer individuelt, andre godtgjør barnehagen eller skolen. Noen har inngått avtale om å overføre midler til kommunen som deretter fordeler etter egen nøkkel. Utdanningsforbundet får jevnlig henvendelse fra praksislærere som reagerer på ulik godtgjøring av samme arbeidsoppgaver.

Det er behov for gjennomgang av godtgjøring for praksisopplæringen.

Praksisopplæringen utgjør store utgifter for lærerutdanningsinstitusjonene. Studieprogrammer i samme finansieringskategori uten obligatorisk praksis vil kunne bruke pengene på andre måter, for eksempel i utviklingen av kvaliteten på studietilbudet eller andre studentrettede tiltak.

4.7.2 Studentkostnader

Universitets- og høyskoleloven (2005, § 7-1 første ledd) slår fast at statlige universiteter og høyskoler ikke kan kreve egenbetaling fra studenter for ordinære utdanninger som fører frem til en grad eller yrkesutdanning. For å kunne tilby nok studieplasser til lærerstudentene, vil lærerstudentene i mange tilfeller måtte reise langt til praksisstedet. I enkelte tilfeller er det også nødvendig å få et midlertidig bosted. Med en presset studentøkonomi kan det være svært krevende å bære store utgifter knyttet til praksisopplæringen, enten det dreier seg om reiseutgifter, bosted eller utgifter knyttet til materiell. Denne belastningen kan være ekstra krevende nettopp fordi praksisopplæringen kan medføre at studentene ikke får anledning til å jobbe i sine alminnelige deltidsjobber, særlig dersom de er avhengige av å bytte bosted. Lærerutdanningsinstitusjonene og praksisfeltet må i slike tilfeller

samarbeide om enten ha tilgang på internat med plass til studentene eller skaffe egnede lokaliteter i nærområdet. Det er viktig å få til praksis i distriktene av flere grunner, det handler om skoleutvikling, distriktenes rekrutteringstiltak, variasjon i studentenes opplæring osv. Hvordan dette skal kunne realiseres i forhold til finansiering, må utredes videre.

Gjennomgangen vår av institusjonenes ulike lokale praksisavtaler/håndbøker, viser at institusjonene har ulike praktiserer for økonomisk kompensasjon for praksisopplæringen. Samtidig er det en variasjon i hvor store utgifter studentenes pålegges i praksis. Dette er problematisk, og det bør lages nasjonale rammer som ivaretar likebehandling av studentens praksisutgifter.

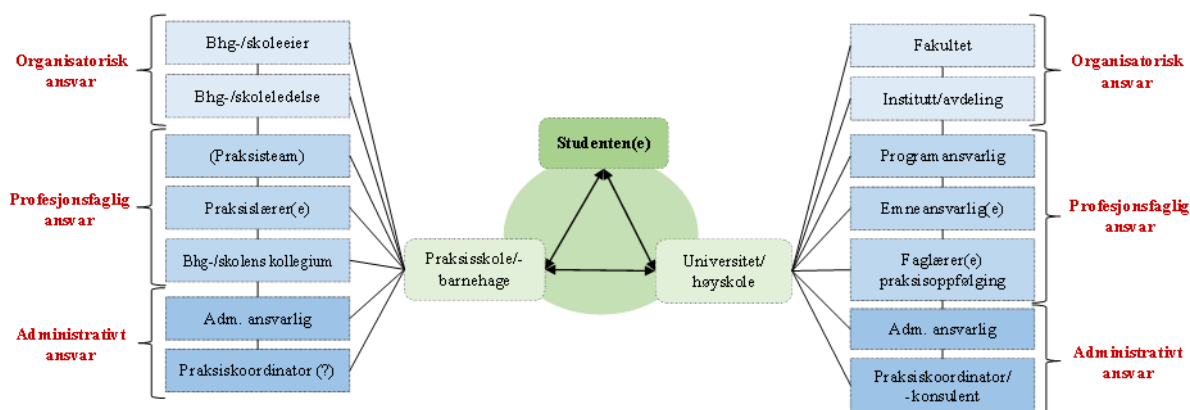
5. Forslag til rammer for samarbeid om praksisopplæring

I mandatet fikk arbeidsgruppen i oppdrag å utarbeide forslag til rammer for praksisopplæring i lærerutdanning. Forslaget skal omfatte prinsipper for ansvarsfordeling og samarbeid mellom lærerutdanningsinstitusjonene, barnehage-/skoleeiere, barnehager/skoler, lærerprofesjonen og studenter. Forslaget kan inneholde rollebeskrivelser, samarbeid om innretting av og innhold i praksisopplæringen, praksislæreres kompetanse, vurdering og kvalitetssikring av praksis. For å svare på oppdraget foreslår vi en tredelt fordeling av ansvar og tre overordnede prinsipper for samarbeidet.

Det er nedfelt i lov om universiteter og høyskoler at lærerutdanningsinstitusjonene/UH er juridisk ansvarlig for praksisopplæringen i lærerutdanningene. Kommuner, fylkeskommuner og private eiere har det juridiske ansvaret for barnehager og skoler. Vi velger likevel å bruke «ansvarsfordeling» siden dette er brukt i mandatet, i betydningen løpende ansvar for oppgaver som må løses.

5.1 Ansvarsfordeling

Når det gjelder ansvarsfordeling har vi identifisert tre områder; det totale ansvaret fordeles mellom det organisatoriske ansvaret som er et overordnet ansvarsnivå, det profesjonsfaglige ansvaret som er på et innholds nivå og det administrative ansvaret som skal administrere og legge til rette for gjennomføring. Dette er redegjort for i kapittel 4.1. og oppsummert i følgende modell:

5.2 Prinsipper for godt samarbeidet

For å utvikle en felles forståelse for kvalitet i praksisopplæring har vi identifisert tre overordnede prinsipper, jfr. kapittel 3: Praksisopplæringen skal være en integrert del av lærerutdanningsprogrammet hvor den inngår, det skal være likeverdighet mellom lærerutdanningsinstitusjonene og praksisfeltet i arbeidet med praksisopplæring og studentene skal ha en sentral posisjon i samarbeidet om praksisopplæringen.

1) Praksisopplæring er en integrert komponent i et helhetlige lærerutdanningsprogram

- a) I et lærerutdanningsprogram skal praksisopplæring være integrert med utdanningens øvrige komponenter (pedagogikk, didaktikk og skolefag) og inkludere langsgående kompetanseområdene (eksempler: opplæringens verdigrunnlag, tverrfaglige tema, grunnleggende ferdigheter og forsknings- og utviklingskompetanse).
- b) Praksisopplæring må være synlig som komponent i studentenes utdanningsplan, der krav til praksissted, studentenes fagvalg og type praksisopplegg dokumenteres for å sikre sammenheng, integrasjon og progresjon i studentenes læringsutbytte.
- c) Praksisopplæringen skal være veiledet, vurdert og variert og disse kravene må konkretiseres og ivaretas av samarbeidet.
- d) Omfang av praksisopplæringen regnes i antall dager (og ikke i undervisningstimer). Det betyr at studentene må inkluderes i barnehagens/skolens profesjonsfelleskap i praksisperiodene og delta i alle oppgaver som inngår i yrkesutøvelsen.
- e) Et helhetlig system for evaluering av praksisopplæringen må fange opp både det som gjøres av UH-seksjonen og det som skjer på praksisstedet, og få frem nyanser om praksisopplæringen når det gjelder integrasjon og helhet i programmet. Evaluering av obligatorisk praksis må være tydelig beskrevet i lærerutdanningsinstitusjonens kvalitetssystemer for utdanninger.

2) Et likeverdig og forpliktende samarbeid skal ivareta praksisopplæringen

- a) Samarbeidet skal formaliseres gjennom avtaler mellom sektorene. Avtalene må ivareta studentenes rettigheter og interesser. Det må gjøres et klart skille mellom formelle avtaler og andre arbeidsdokumenter som anvendes. Avtalene må inngås på to nivåer:
 - i. overordna avtale mellom lærerutdanningsinstitusjon og barnehage-/skoleeier
 - ii. en avtale som konkretiserer samarbeidet mellom lærerutdanning og den enkelte barnehage/skole.
- b) Praksisopplæringen må ivareta barnehagens og skolens målsetning og virksomhet, herunder barn, elever, foresatte og ansattes rettigheter.
- c) Samarbeidet skal fordele det organisatoriske, profesjonsfaglige og administrative ansvaret på en omforent og forsvarlig måte.
- d) Samarbeidet skal utvikle lærerutdanneres kompetanse både i lærerutdanningsinstitusjonene og i praksisfeltet, inkludert gjensidig kompetanseutvikling. Praksislærer bør ha formell veilederkompetanse eller gjennomføre formell veilederutdanning.
- e) Samarbeidet skal arbeide for å videreutvikle kvalitet i praksisopplæringen og finne gode former for erfaringsutveksling og kunnskapsutvikling.

3) Studentene har en sentral posisjon i samarbeidet

- a) Samarbeidet skal sørge for at studentene får en sentral posisjon i et samarbeid mellom praksissted, lærerutdanning og studenter (jfr. figur 3). Samarbeidet skal handle om studentenes praksisopplæring, samtidig som studentene involveres både individuelt og som studentgruppe i samarbeidet på alle de nevnte ansvarsnivåene (jfr. figur 4).
- b) Samarbeidet skal ha studentenes profesjonsutvikling (dannings- og utdanningsprosess) som målsetting. Studentene skal gjennom praksisopplæringen utvikle *kompetanse* for å mestre

oppgavene som lærer, få *tilhørighet* til profesjonsfelleskapet og utvikle *autonomi* for å ta ansvar, gjøre bevisste valg og handle i tråd med god profesjonsetikk.

- c) Studenten skal ikke bære risikoen for hvordan praksisopplæringen gjennomføres. Det er lærerutdanningsinstitusjonen som har ansvar for å skaffe praksisplass til studenten slik at utdanningsplan og normal studieprogresjon kan gjennomføres.
- d) Gjennomføring av praksisopplæring er en kompleks og omfattende oppgave som må prioriteres på alle nivåer i lærerutdanning for å sørge for at studentenes interesser, utvikling, rettigheter og sikkerhet ivaretas (profesjonsfaglig, juridisk, økonomisk og personvern).

5.3 Avsluttende anbefalinger

- Betydningen av og kompleksiteten i praksisopplæringen tilsier at samarbeid må prioriteres høyt i både praksisfeltet og i lærerutdanningene
- Prinsippene legges til grunn for videre samarbeid om praksisopplæring
- Rammene for ansvarsdeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene bør evalueres jevnlig.
- Nasjonal styring av UH-sektoren og barnehage-/skolesektoren som angår praksisopplæringen, må koordineres. Dette gjelder både regelverk, økonomi og andre virkemidler som veiledere, strategier og utviklingstiltak.
- Praksisfeltets vilkår – øvingslæreravtalen må revideres.
- Felles interesse for å etablere og utvikle kvaliteten på et tilstrekkelig antall praksisplasser
- GDPR og digitale lek- og læringsmiljø reiser ulike spørsmål knyttet til det juridiske ansvar for praksis. For å få en god lærerutdanning inkludert praksisopplæringen, må studentene og ansatte i lærerutdanningsinstitusjonene sikres tilgang til digitale lek- og læringsmiljø før, under og etter praksisperioder.
- Studentenes posisjon og profesjonsutvikling må være sentral i det videre arbeidet med praksisopplæringen

6. Referanser

- Barnehageloven (2005). *Lov om barnehager* (LOV-2005-06-17-64).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64?q=barnehagelova>
- Berg, K. J., Azimi, N., Ertresvåg, C., Gjeitanger, C., Helseth, I. A., Kristiansen, E. & Skodvin, A. (2020). Utredning av regelverket knyttet til kvalitet i praksis. Rapport 7-2020, NOKUT.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2020/utredning-av-regelverket-knyttet-til-kvalitet-i-praksis_7-2020.pdf
- Cochran-Smith, M. (2003). Learning and unlearning: The education of teacher educators. *Teaching and teacher education*, 19(1), 5-28. [https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(02\)00091-4](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(02)00091-4)
- Cochran-Smith, M., Grudnoff, L., Orland-Barak, L. & Smith, K. (2020). Educating teacher educators: International perspectives. *The New Educator*, 16(1), 5-24.
<https://doi.org/10.1080/1547688X.2019.1670309>
- Cochran-Smith, M. & Lytle, S. L. (1999). Chapter 8: Relationships of knowledge and practice: Teacher learning in communities. *Review of Research in Education*, 24(1), 249-305.
https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.3102/0091732X024001249?casa_token=OrMgkF6QT7MAAAAA:5xVNYpuMpe0hoUj18kqbMYyyNS0Y8BwTjOY9iyCzGOLaWc0Gz-GDxPn9MD8abdxydcm7dxejnj1jg
- de Lange, T. & Lauvås, P. (2018). Kollegaveiledning i høyere utdanning – en empirisk analyse av veiledningssamtaler. *Uniped*, 41(3), 259-274. <https://doi.org/10.18261/issn.1893-8981-2018-03-07>
- Direktoratet for høgare utdanning og kompetanse (u.å.). Database for statistikk om høyere utdanning (DBH). <https://dbh.hkdir.no/>
- Faglig råd for lærerutdanning 2025 (2020). *Partnerskap for kvalitet i lærerutdanningene. Anbefalinger fra Faglig råd for lærerutdanning 2025*. Rapport.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/e29c3dc21bfa4edc9308f2fc6908afb3/partnerskap-for-kvalitet-i-larerutdanningene-004.pdf>
- Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning (2006). *Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning* (FOR-2006-06-30-859). <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-30-859>
- Forskrift til opplæringslova (2006). Forskrift til opplæringslova (FOR-2006-06-23-724).
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724>
- Goodwin, A. L., Smith, L., Souto-Manning, M., Cheruvu, R., Tan, M. Y., Reed, R. & Taveras, L. (2014). What should teacher educators know and be able to do? Perspectives from practicing teacher educators. *Journal of Teacher Education*, 65(4), 284-302.
<https://doi.org/10.1177/0022487114535266>
- Hammerness, K. (2013). Examining features of teacher education in Norway. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 57(4), 400-419. <https://doi.org/10.1080/00313831.2012.656285>
- Izadinia, M. (2014). Teacher educators' identity: A review of literature. *European Journal of Teacher Education*, 37(4), 426-441. <https://doi.org/10.1080/02619768.2014.947025>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2020). Veileder. Statlig styring av kommuner og fylkeskommuner. Med prinsipper og retningslinjer.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/8d68861d5d014c6ab4183f9f77137760/veileder-om-statlig-styring-av-kommunesektoren-med.pdf>
- Kommuneloven (2018). *Lov om kommuner og fylkeskommuner* (LOV-2018-06-22-83).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-22-83?q=kommuneloven>
- Korthagen, F., Loughran, J., & Russell, T. (2006). Developing fundamental principles for teacher education programs and practices. *Teaching and teacher education*, 22(8), 1020-1041.

- <https://doi.org/10.1016/j.tate.2006.04.022> KS (u.å). Hovedtariffavtalen (HTA).
<https://www.ks.no/fagomrader/lonn-og-tariff/hovedtariffavtalen/>
- KS (2022-2023). SFS 2213 – Undervisningspersonalet i kommunal og fylkeskommunal grunnopplæring [Særavtale] <https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/lonn-og-tariff/SFS-2213-01012022-31122023.pdf>
- Kunnskapsdepartementet (u.å.). Rammepplaner for høyere utdanning.
<https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/hoyere-utdanning/rammeplaner/id435163/>
- Kunnskapsdepartementet (2005). *Nye avtaler for øvingslærere.* (F-04-05/2005) [Rundskriv]
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-f-04-05/id109530/>
- Kunnskapsdepartementet (2014). *Strategi Lærertøft. På lag for kunnskapsskolen.*
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/planer/kd_strategiskole_web.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Lærerutdanning 2025. Nasjonal strategi for kvalitet og samarbeid i lærerutdanningene.*
https://www.regjeringen.no/contentassets/d0c1da83bce94e2da21d5f631bbae817/kd_nasjonal-strategi-for-larerutdanningene_net.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2022). *Finansiering av universiteter og høyskoler.*
<https://www.regjeringen.no/contentassets/6c4c7be66d5c4a028d86686d701a3a96/f-4475-finansiering-av-universiteter-og-hoyskoler.pdf>
- Kvalifikasjonsrammeverket (2011). *Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR).* Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/e579f913fa1d45c2bf2219afc726670b/nkr.pdf>
- Langørgen, K. & Smith, K. (2018). Støtte og utvikling i jobben som ny lærerutdanner i Norge. *Uniped*, 41(3), 361-377. <https://doi.org/10.18261/issn.1893-8981-2018-03-14>
- Lejonberg, E. (2019). Hvordan påvirker veilederutdanningene utøvelse av veilederrollen? En analyse av forventninger uttrykt i styringsdokumenter, forskning og faglitteratur. *Nordisk tidsskrift i veiledningspedagogikk*, 4(1), 1–16. <https://doi.org/10.15845/ntvp.v4i1.1383>
- Lillejord, S. & Børte, K. (2014). *Partnerskap i lærerutdanning – en forskningskartlegging.* Oslo, Norway: Kunnskapssenter for utdanning.
<https://www.uis.no/getfile.php/13514434/Kunnskapssenter%20for%20utdanning/KSU%20rapporter/Partnerskap%20i%20lærerutdanning.pdf>
- Lund, A., Jakhelln, R. & Rindal, U. (2015). Fremragende lærerutdanning – hva er det, og hvordan kan vi få det? I Rindal, Lund og Jakhelln (red.): *Veier til fremragende lærerutdanning.* Universitetsforlaget.
- Meld. st. 11 (2008-2009). *Læreren. Rollen og utdanningen.* Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/dce0159e067d445aacc82c55e364ce83/no/pdfs/stm200820090011000dddpdfs.pdf>
- Meld. st. 14 (2022-2023). *Utsyn over kompetansebehovet i Norge.*
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20222023/id2967608/>
- Munthe, E., Ruud, E. & Malmo, K-A.S. (2020). *Praksisopplæring i lærerutdanning i Norge; en forskningsoversikt.* Kunnskapssenteret for utdanning. <https://www.uhr.no/f/p1/i21fc0a66-ba82-4470-bb1f-47aab50b0602/rapport-ksu-praksisopplaring-2020.pdf>
- NOKUT (2020). *Operasjon praksis* [prosjekt]. <https://www.nokut.no/utdanningskvalitet/prosjekter-i-nokut/operasjon-praksis-20182020/>
- Noom, M. J., Deković, M., & Meeus, W. (2001). Conceptual analysis and measurement of adolescent autonomy. *Journal of youth and adolescence*, 30(5), 577-595.
<https://doi.org/10.1023/A:1010400721676>

- Opplæringslova (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=Oppl%C3%A6ringslova>
- Privatskolelova (2003). *Lov om private skolar med rett til statstilskot* (LOV-2003-07-04-84). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-84?q=privatskoleloven>
- Regjeringen (2021-2025). Hurdalsplattformen [regjeringsplattform]. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
- Respons analyse (2021). *Praksis i lærerutdanningene: - Hva kjennetegner vellykket og mislykket praksis?* Rapport på oppdrag fra Pedagogstudentene.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*: Guilford Publications.
- Studietilsynsforordningen (2017). *Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning* (FOR-2017-02-07-137). <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2017-02-07-137>
- Sørensen, Y. & Bjørndal, K. E. W. (2021). Sentrale områder i praksisopplæringen for lærerstudenters profesjonelle utvikling—en systematisk forskningsgjennomgang (2005–2020). *Nordisk tidsskrift for utdanning og praksis*, 15(3). Retrieved from <https://doi.org/10.23865/up.v15.2640>
- Ulvik, M. & Smith, K. (2018). Lærerutdanneres profesjonelle utvikling. *Uniped*, 41(4), 425-440. <https://doi.org/10.18261/issn.1893-8981-2018-04-05>
- Universitet i Agder (u.å.). *MOSO Praksisverktøy*. <https://www.uia.no/om-ua/fakultet/avdeling-for-laererutdanning/praksis-i-laererutdanningene/moso-praksisverktoey>
- Universitetet i Oslo (u.å.). *Digital integrering av videovurdering på ulike arenaer (DIVA)*. <https://www.uv.uio.no/ils/forskning/prosjekter/diva/index.html>
- Universitets- og høgskolerådet (u.å.). *Nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene* <https://www.uhr.no/temasider/nasjonale-retningslinjer/nasjonale-retningslinjer-for-laererutdanningene/>
- Universitets- og høyskoleloven (2005). *Lov om universiteter og høyskoler* (LOV-2005-04-01-15). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15>
- Utdanningsdirektoratet (u.å.). *Kompetanseutvikling i barnehage, skole og fag- og yrkesopplæring. Tilskuddsordning*. <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/lokal-kompetanseutvikling/>
- Williams, J. (2014). Teacher educator professional learning in the third space: Implications for identity and practice. *Journal of Teacher Education*, 65(4), 315-326. <https://doi.org/10.1177/0022487114533128>

7. Vedlegg

Vedlegg 1. Mandat for arbeidet med forslag til rammer

Mandat for arbeidet med forslag til rammer for ansvarsfordeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene

Bakgrunn

Høy kvalitet i lærerutdanningene gjennom bedre samarbeid mellom universitet/høgskoler, lokal myndighet/eier og lærerprofesjonen har vært en viktig målsetting i flere tiår. God praksisopplæring er en sentral del av dette. I strategien Lærerutdanning 2025 (KD 2017) innfører Kunnskapsdepartementet en todeling av praksisbarnehager og -skoler: lærerutdanningsbarnehager og -skoler og vanlige praksisbarnehager og skoler. Størstedelen av praksisopplæringen skal foregå i de vanlige praksisbarnehagene- og skolene. Kunnskapsdepartementet presiserer at «Det er en forutsetning at de vanlige praksisskolene og -barnehagene ikke nedprioriteres til fordel for lærerutdanningskolene og – barnehagene ...» (ibid. s. 14).

I tilknytning til strategien nedsatte KD et faglig råd for lærerutdanning som har fått i oppdrag å gi anbefalinger om prinsipper for partnerskap mellom lærerutdanningsinstitusjoner og lokal barnehage- og skolemyndighet/eiere av lærerutdanningsbarnehager og lærerutdanningskoler. Rådets arbeid skal ikke omfatte praksisopplæring i vanlige praksisskoler og praksisbarnehager.

God praksisopplæring i vanlige praksisbarnehager og -skoler, er også avhengig av forpliktende samarbeid mellom universiteter og høyskoler, barnehage- og skoleeiere og barnehager og skoler.

Det juridiske ansvaret for lærerutdanningene, og herunder praksisopplæringen, ligger hos det enkelte universitet eller høyskole. Rapporter og undersøkelser viser at samarbeid og involvering mellom utdanningsinstitusjonene, lokal myndighet/eier, praksissted og praksislærere, varierer.

På bakgrunn av dette setter Nasjonalt forum for lærerutdanning og profesjonsutvikling (NFLP) ned en arbeidsgruppe sammensatt av representanter for partene i forumet, som skal utarbeide forslag til rammer for ansvarsfordeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene. Rammene skal sikre forpliktende og kvalitetsutviklende samarbeid/partnerskap mellom lærerutdanningsinstitusjoner, lokal barnehage- og skolemyndighet/eiere og skoler og barnehager om vanlige praksisbarnehager og praksisskoler. Utarbeidelse av rammer som alle partene kan stille seg bak vil styrke aktørenes felles ansvar for praksisopplæringen i lærerutdanningene.

Mål

Det overordnede målet for arbeidsgruppens forslag er å bidra til å nå målene i Lærerutdanning 2025 slik disse er formulert i strategidokumentets kap. 2.

Målet er profesjonsrettede lærerutdanninger av høy kvalitet der utdanningene foregår både på universitetet eller høyskolen og i praksisfeltet, og integrerer teori og praksisopplæring.

Arbeidsgruppen skal lage forslag som forankres i partenes egne organisasjoner og behandles av et samlet NFLP. Likeverdig innflytelse på/gjensidig forpliktende samarbeid om praksisopplæringen og dialog mellom partene skal danne grunnlag for iverksetting av tiltak.

Organisering av arbeidet

Det er viktig at alle partene i NFLP er involvert i arbeidet med rammene. Arbeidet organiseres slik:

1. En skrivegruppe utarbeider forslag til rammene og rollebeskrivelsene. Skrivegruppen er satt sammen av representanter fra KS, UHR-LU, Utdanningsforbundet og Pedagogstudentene.
2. Skrivegruppen støtter seg til en diskusjons- og innspillgruppe som er satt sammen av representanter fra alle parter i NFLP som har ønske om å delta. Diskusjons- og innspillgruppen drøfter skrivegruppens utkast med jevne mellomrom og gir innspill og kommentarer til utkastene og veien videre.
3. Kunnskapsdepartementet koordinerer samarbeidet mellom skrivegruppen og diskusjons- og innspillgruppen.
4. Det endelige forslaget til rammer for ansvarsfordeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene legges fram for NFLP for diskusjon og tilslutning.

Arbeidet med rammene skal være ferdig til semesterstart 2022.

Mandat for arbeidet

Konkret skal arbeidsgruppen utarbeide forslag til rammer for ansvarsfordeling og samarbeid om praksisopplæring i lærerutdanningene mellom lærerutdanningsinstitusjonene og vanlige barnehage- og skoleeier og praksisbarnehager og -skoler. Rammene for vanlig praksisopplæring gjelder for alle lærerutdanninger og skal bidra til et nært og gjensidig/forpliktende samarbeid mellom aktørene.

Rammene skal bidra til at alle lærerstudenter får praksisopplæring av god kvalitet og skal omfatte prinsipper for ansvar og samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene, skole- og barnehagemyndighet/eiere, studenter, lærerprofesjonen, barnehager og skoler. Rollebeskrivelser, samarbeid om innretning av og innhold i praksisopplæringen, praksislæreres kompetanse, vurdering og kvalitetssikring av praksis er tema som kan være aktuelle.

Forslaget må legge til rette for lokalt handlingsrom, slik at praksisopplæringen kan tilpasses lokale og individuelle behov og være tett integrert i studentens læringsløp. Hvordan dette best realiseres vil være ulikt mellom de ulike lærerutdanningene.

Praksis kan foregå på ulike måter i barnehage, skole og praksisbedrift. Arbeidsgruppen må derfor vurdere om det kan være aktuelt å differensiere enkelte deler av forslaget for å tilpasse det til de ulike lærerutdanningenes rammeplaner og praksisstedenes særpreg.

Lover, forskrifter og avtaler er grunnlaget for gruppens arbeid. Studentenes rettigheter i praksis er spesielt viktig, og arbeidet skal klargjøre disse. Arbeidsgruppen skal forholde seg til aktuell forskning på feltet. I dialog med Faglig råd for lærerutdanning avgrensers arbeidsgruppen hvilke aktiviteter som omfattes av vanlig praksisopplæring.

Arbeidsgruppen skal også forholde seg til de ulike partenes erfaring med praksisopplæring i lærerutdanningen. Dersom det mangler kunnskap om dette, kan arbeidsgruppen initiere erfaringsinnhenting.

Rammene skal angi tidsperioden de gjelder for.

Rammene som partene i arbeidsgruppen foreslår, skal legges frem for et samlet Nasjonalt forum for lærerutdanning og profesjonsutvikling og behandles der.

Vedlegg 2. Om praksis i retningslinjene til de ulike lærerutdanningene

Barnehagelærerutdanning (BLU)

I de nasjonale retningslinjene for lærerutdanningene har BLU et eget avsnitt om avtaleverk om samarbeid om praksisstudiet (kap. 4.5.3). Avtalene skal minst inneholde følgende punkter:

- Omfang
- Formål
- Rammer fundert på aktuelle styringsdokumenter på lokalt og nasjonalt nivå
- Ansvar til praksisstedet
 - Ansvar og oppgaver til praksisstedets eier, leder og praksislærer
 - Organisering av praksisstudiet ved det enkelte praksisstedet
 - Deltakelse i samarbeidsfora og bidra til gjensidig utvikling og evaluering av praksisstudiet
 - Tidsbruk knyttet til ansvar og oppgaver
 - Ansvar til utdanningsinstitusjonen
- Rolle og oppgavefordeling internt ved utdanningsinstitusjonen
 - Etablering av samarbeidsfora for gjensidig utvikling og evaluering av praksisstudiet
 - Gjensidig kompetanseutvikling
 - Retningslinjer for gjensidig utvikling og evaluering av praksisstudiet
 - Godtgjøring for praksisopplæringen

Grunnskolelærerutdanning (GLU)

GLU-retningslinjene sier at samarbeidet mellom lærerutdanningsinstitusjon og praksisskole skal avtales (kap. 3.7). Avtalen skal inneholde følgende punkter:

- Varighet
- Formål
- Rammer
- Lærestedenes programplan
- Forskrift for skikkethetsvurdering
- Praksisskolens ansvar
- Skoleeiers, rektors og praksislærers ansvar og oppgaver
- Organiseringen av praksisstudiet ved den enkelte skole
- Tidsbruk
- Lærerutdanningsinstitusjonens ansvar
- Rolle- og oppgavefordeling internt ved utdanningsinstitusjonen
- Samarbeidsfora
- Gjensidig kompetanseutvikling
- Retningslinjer for gjensidig evaluering
- Godtgjøring for praksisstudiet (jf. gjeldende avtaleverk)

Lektorutdanning for trinn 8-13 (Lektor 8-13)

I retningslinjene for lektorutdanningen står det at samarbeidet mellom lærerutdanningsinstitusjon og praksisskole skal nedfelles i avtaler mellom utdanningsinstitusjon og praksisskole. Avtalene skal avklare varighet, formål og rammer for praksis. Den skal også presisere skolens og utdanningsinstitusjonens ansvar, samt hvem som har ansvar for ulike oppgaver og fordelingen av disse mellom partene. Den skal videre si noe om organiseringen av praksisopplæringen ved den enkelte skole og om tidsbruk. Avtalene skal sikre samarbeidsfora, gjensidig kompetanseutvikling, retningslinjer for gjensidig evaluering og godtgjøring for praksisopplæringen.

Lærerutdanning i praktiske- og estetiske fag (LUPE)

I retningslinjene står at institusjonene skal legge til rette for sammenheng mellom aktiviteter på lærerutdanningsinstitusjonen og i praksisopplæringen. Innenfor rammen av en avtale mellom lærerutdanning og skole skal studieplanen koordinere opplæringen på de to læringsarenaene.

Praksis gjennomføres både på grunnskolens barnetrinn og ungdomstrinn og i videregående opplæring. Praksis i kulturskole og folkehøgskolen kan erstatte deler av praksis i grunnopplæringen. Praksisen skal være veiledet og vurdert. Deler av praksis kan være i eller utenom grunnopplæringen, for eksempel annen opplæring og formidling knyttet til faglig og kulturelt arbeid med barn, unge og voksne.

Lærerutdanning og praksisskole må etablere et samarbeid om praksis. Samarbeidet må omfatte utveksling av kunnskap og lærekrefter på en måte som sikrer at aktivitets- og utviklingsoppgaver i praksisfeltet trekkes inn i praksisforberedelsene i lærerutdanningsfagene. Praksisskolens rektor har ansvaret for praksisopplæringen ved skolen og skal sørge for gode rammer for denne. Det er viktig at det regelmessig blir satt av tid til observasjon og samarbeidssamtaler i praksisskolen mellom student, praksisveileder(e) og faglærere.

Praktisk-pedagogisk utdanning (PPU)

PPU-retningslinjene har et eget avsnitt om samarbeid om praksisopplæringen, som omhandler krav til praksisskoler (personalets kompetanse, krav til veiledning, arena for forsknings- og utviklingsarbeid og skolens plass i samfunnet), krav til utdanningsinstitusjonen og samarbeidsavtaler om praksisopplæringen. Avtalene skal avklare varighet, formål og rammer for praksis.

Avtalen skal avspeile rektors og praksislærers ansvar og oppgaver. Den skal videre si noe om organiseringen av praksisopplæringen ved den enkelte skole, om tidsbruk, om utdanningsinstitusjonens ansvar og rolle og om oppgavefordeling internt ved utdanningsinstitusjonen og mellom institusjonen og skolen. Avtalene skal sikre samarbeidsfora, gjensidig kompetanseutvikling, retningslinjer for gjensidig evaluering og godtgjøring for praksisopplæringen.

Praktisk pedagogisk utdanning for yrkesfag (PPU-Y)

PPUY har eget avsnitt om avtaleverk om samarbeid om praksisopplæringen. Praksisopplæringen skal organiseres gjennom formelle avtaler mellom lærerutdanningsinstitusjonen, skoleeier og rektor ved den enkelte praksisskole. Utdanningsinstitusjonen skal utarbeide rutiner for kvalitetssikring og vurdering av praksisopplæringen ved skolen. Hensikten med avtalene er å sikre et langsiktig samarbeid om studentens utvikling og læring.

Yrkesfaglærerutdanning

I retningslinjene for treårig yrkesfaglærerutdanning skilles det mellom praksisopplæring i skole og praksisopplæring i arbeidslivet. Praksisopplæringen i skole skal organiseres gjennom formelle avtaler mellom lærerutdanningsinstitusjon, skoleeier og rektor ved den enkelte praksisskole. Det skal utarbeides rutiner for kvalitetssikring og vurdering av praksis. Utdanningsinstitusjonene og praksisskolene må etablere et langsiktig samarbeid om undervisningsopplegg i praksisopplæringen og om innholdskomponentene i utdanningene. Samarbeidet må involvere fagmiljøene på lærerutdanningsinstitusjonen, praksisskolene og studenter og bør formaliseres som et trepartssamarbeid. Videre er det krav og anbefalinger til lærerutdanningsinstitusjonene og til praksisskoler (personale, skolen som opplæringsarena, arena for forskning- og utviklingsarbeid).

Når det gjelder praksis i arbeidslivet bør yrkesfaglig praksis organiseres gjennom formelle avtaler. Det er krav og anbefalinger til lærerutdanningsinstitusjonene og krav og anbefalinger til praksisplasser i arbeidslivet. Kravene til LU-institusjonene er ulike avhengig av om det er praksis i skoler eller i arbeidslivet.

Vedlegg 3. Omtale av kompetansekrav i nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene

Barnehagelærerutdanning: I de nasjonale retningslinjene for barnehagelærerutdanningen kap. 4.5.3 Avtaleverk om samarbeid om praksisstudiet, står følgende: «Praksislæreren skal ha minimum 30 studiepoeng videreutdanning i veiledning. Utdanningsinstitusjonen har ansvar for å utarbeide en plan som sikrer at alle praksislærere kan ta slik videreutdanning.»

<https://www.uhr.no/f/p1/i8dd41933-bff1-433c-a82c-2110165de29d/blu-nasjonale-retningslinjer-ferdig-godkjent.pdf>

Grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7 og 5-10: I de nasjonale retningslinjene for grunnskolelærerutdanningene for trinn 1-7 og trinn 5-10 står følgende: «Praksislæreren skal ha gjennomgått videreutdanning i praksisveiledning på minimum 15 studiepoeng eller forpliktet seg til å starte opplæring i praksisveiledning. Utdanningsinstitusjonen har ansvar for å utarbeide en plan som sikrer et samlet tilbud på minst 30 studiepoeng i praksisveiledning.»

https://www.uhr.no/f/p1/ibda59a76-750c-43f2-b95a-a7690820ccf4/revidert-171018-nasjonale-retningslinjer-for-grunnskolelærerutdanning-trinn-1-7_fin.pdf

https://www.uhr.no/f/p1/iffeaf9b9-6786-45f5-8f31-e384b45195e4/revidert-171018-nasjonale-retningslinjer-for-grunnskoleutdanning-trinn-5-10_fin.pdf

Lærerutdanning i praktiske og estetiske fag: Nasjonale retningslinjer for LUPE omtaler ikke utdanningskrav til praksislærer. <https://www.uhr.no/f/p1/id7e2ee5a-d046-4c10-8fda-b9a0f7672f40/nasjonale-retningslinjer-for-lærerutdanning-i-praktiske-og-estetiske-fag-for-trinn-1-13.pdf>

Lektorutdanningen: Nasjonale retningslinjer for lektorutdanning trinn 8-13: «Skolen skal ha faglige ressurspersoner som har forsknings- og utviklingskompetanse. Ansatte som skal fungere som praksislærere, skal ha tilfredsstillende faglig fordypning for å kunne veilede studenter som er på masternivå. Praksislærer skal normalt ha veilederutdanning på minimum 15 studiepoeng og 3 års undervisningserfaring. Skoleeier, skolens ledelse og utdanningsinstitusjonen skal i samarbeid legge til rette for at praksislærere får nødvendig etterutdanning i veiledning.»

https://www.uhr.no/f/p1/i4d4335f1-1715-4f6e-ab44-0dca372d7488/lektorutdanning_8_13_vedtatt_13_11_2017.pdf

Praktisk-pedagogisk utdanning: Nasjonale retningslinjer for PPU: «Skolen skal ha faglige ressurspersoner som har FoU-kompetanse. Ansatte som skal fungere som praksisveiledere, skal ha tilfredsstillende faglig fordypning for å kunne veilede studenter som er på masternivå. Det er ønskelig med minimum 60 studiepoeng fordypning i undervisningsfaget. Praksisveileder bør ha gjennomgått videreutdanning i veiledning på minimum 15 studiepoeng eller forpliktet seg til å starte slik utdanning. Praksisveileder bør ha minimum 3 års undervisningserfaring.»

<https://www.uhr.no/f/p1/i13d351d8-d4a8-4c93-ac64-f0d2fbbdc6c6/godkjente-retningslinjer-ppu.pdf>

Praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag: PPU-Y sier at veileder bør ha veiledningskompetanse.

https://www.uhr.no/f/p1/i6c34f03d-e46c-4ce8-8c90-9c47b488bbc1/nasjonale-retningslinjer-for-praktisk-pedagogisk-utdanning-for-yrkesfag-trinn-8-13_ferdig.pdf